

Anoniem Online

Hoe anonimiteit ons gedrag op het internet beïnvloedt en wat we ertegen kunnen doen

Eleonora Sophia Spanjaard

30-4-2012

Supervisor

Dr. Menno Liefers

30 ECTS

Anonimiteit wordt vaak als de schuldige aangewezen als het gaat om ongewenst gedrag op het internet. Maar in hoeverre beïnvloedt deze anonimiteit ons gedrag? Wat zijn de mogelijkheden om op te treden tegen deze anonimiteit? En wat lossen we op als we anonimiteit online verbieden of verbannen? Deze vragen zullen aan de hand van een benadering voor ethische problemen veroorzaakt door technologie van Norbert Wiener worden behandeld.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
1.1. Methode.....	5
2. Veranderingen in gedrag.....	9
2.1. Verandering in impact van gedrag	14
3. Anonimiteit op het internet	15
3.1. Definitie ‘anonimiteit’	15
3.2. De rol van anonimiteit in gedragsveranderingen online.....	18
3.2.1. Praktijkonderzoek.....	20
4. Bestaande regelgeving en gedragsveranderingen op het internet.....	26
4.1. Anonimiteit beperken	27
4.2. Negatieve gedragsveranderingen beperken	28
5. Een oplossing buiten de bestaande regelgeving.....	31
5.1. Globalisering en ethiek.....	32
6. Kanttekeningen bij het beperken van anonieme communicatie.....	34
6.1. Positieve eigenschappen en gevolgen van anonieme communicatie.....	34
6.2. Argumenten om het te laten zoals het is	34
6.3. Zelfregulatie.....	38
7. Conclusie	40
Bibliografie	43
Literatuurwerken.....	43
Krantenartikelen.....	45
Videolezingen	46
Websites.....	47

1. Inleiding

De kracht van het internet is zijn dynamiek, de hoeveelheid informatie die het bevat en de snelheid waarmee deze informatie wereldwijd beschikbaar wordt gesteld. Dit komt grotendeels door de enorme groep mensen die deze informatie op het internet plaatst. Deze eigenschappen maken internet een uniek medium naast bijvoorbeeld radio, televisie en drukpers. Dit zijn echter niet de enige eigenschappen waarin het internet van andere media verschilt. Iedereen kan zelf websites maken waar informatie op geplaatst kan worden. De eigenaar van de website bepaalt welke informatie publiek beschikbaar wordt gesteld en wat de regels voor het plaatsen van deze informatie zijn. Hij kan er bijvoorbeeld voor kiezen om anonieme berichten toe te laten, maar er zijn ook redenen om dit niet te doen.

Om discussies overzichtelijk te houden kiezen eigenaren van websites vaak voor een indicatie van de persoon die het bericht plaatst, dit kan bijvoorbeeld door een naam of een e-mailadres op te geven bij het bericht. In feite zijn dergelijke berichten nog steeds anoniem, de opgegeven gegevens (naam, e-mailadres) hoeven niet te worden geverifieerd, tenzij de eigenaar van de website daarvoor kiest. Aan de andere kant kunnen eigenaren van websites er ook voor kiezen om het plaatsen van anonieme berichten juist niet toe te staan. Door persoonsgegevens te laten verifiëren, bijvoorbeeld door een link naar het opgegeven e-mailadres te sturen die eerst gevolgd moet worden, wordt de schrijver van het bericht persoonlijk meer betrokken bij de inhoud van dat bericht. Als de schrijver zich hiervan bewust is zou dit de inhoud van het bericht kunnen beïnvloeden of hem er zelfs van kunnen weerhouden het bericht te plaatsen.

In deze scriptie zal ik onderzoeken of, en in welke opzichten, anonimiteit het gedrag van mensen op het internet beïnvloedt en of hier gedragsregels voor moeten en kunnen worden opgesteld. Om deze vragen te beantwoorden zal ik bestaande literatuur over deze onderwerpen bestuderen en praktijksituaties analyseren. De vraag of er een cognitieve verandering plaatsvindt bij de interactie tussen de mens en het internet is een belangrijke vraag voor het veld van cognitieve kunstmatige intelligentie. Het internet geeft de mens de mogelijkheid gemakkelijker anoniem te zijn dan ooit, en het is belangrijk om te weten of en hoe dat ons gedrag beïnvloedt.

Waarom is de invloed van anonimiteit op gedrag juist nu een belangrijk sociaal vraagstuk? Dit heeft te maken met verschillende factoren. Het internet is voor steeds meer mensen toegankelijk en krijgt zo meer invloed op de dagelijkse levens van mensen en op de maatschappij. Deze invloed is anders dan die van andere, oudere media, omdat het internet niet alleen iedereen toegang verschaft tot informatie, maar ook de mogelijkheid biedt die informatie makkelijk en snel aan te vullen. Vroeger was het moeilijk en duur om informatie aan een groot publiek beschikbaar te stellen. Ondanks dat het altijd al mogelijk is geweest om anoniem informatie te verspreiden is dit nu voor iedereen mogelijk geworden en vele malen gemakkelijker en goedkoper geworden.

Er is in wetenschappelijke tijdschriften en boeken niet veel geschreven over anonimiteit op het internet en als er al over geschreven wordt is het onderwerp meestal privacy of vrijheid van meningsuiting, niet

zozeer hoe anonimiteit het gedrag beïnvloedt¹. Privacy heeft wel veel te maken met het onderwerp. De anonimiteit waarmee op sommige fora en blogs kan worden gereageerd maakt veel gevoelige onderwerpen bespreekbaar. Het geeft mensen met bijvoorbeeld sociaal afgekeurde seksuele voorkeuren, besmettelijke ziektes en niet geaccepteerde politieke voorkeuren de mogelijkheid om over hun problemen te praten, zonder gezichtsverlies te lijden. Of deze vrijheid echter ook negatieve gevolgen kan hebben is, zover mij bekend, niet uitgebreid behandeld. Aan de andere kant zijn er wel veel scripties, proefschriften en artikelen op het internet zelf te vinden over dit onderwerp². Het is dus wel een casus die momenteel actief speelt in de samenleving.

De methode die ik heb gebruikt is gebaseerd op de benadering van Wiener, die speciaal ontwikkeld is voor het onderzoeken van ethische en sociale gevolgen van nieuwe technologieën. Allereerst wordt gekeken of de casus invloed uitoefent op kernwaarden van mensen. Vervolgens worden alle vage en ambigue onderdelen rond de casus opgehelderd, wordt er gekeken naar bestaande regelgeving die het probleem misschien al oplost en tenslotte wordt, indien bestaande regelgeving niet toereikend is, vanuit het principe 'menselijk floreren' een nieuwe oplossing gepresenteerd. Tenslotte zal ik de gevonden antwoorden op de onderzoeksvraag en de relevantie van deze resultaten in de huidige stand van zaken binnen het onderzoeksgebied bespreken.

¹ Bynum (2011; website) behandelt in zijn status quaestionis van computer- en informatie-ethiek wel het onderwerp privacy en anonimiteit, maar niet de invloed van anonimiteit op gedrag. Hij gaat enkel in op de negatieve gevolgen van het grootschalig opslaan van persoonlijke gegevens en de vrijheid die anonimiteit en privacy op het internet kunnen bieden.

² Dit zou kunnen komen doordat het publiceren van informatie online makkelijker en meer laagdrempelig is dan het publiceren van bijvoorbeeld een boek.

1.1. Methode

Bynum (2008) bespreekt de geschiedenis van de 'cyberethiek'. In het begin van de 20^e eeuw zijn dergelijke vraagstukken voor het eerst aan de orde gekomen, bij de productie van nieuwe wapens voor de Tweede Wereldoorlog. Er was behoefte aan luchtafweergeschut dat zelf de baan van vliegtuigen kon calculeren en zo automatisch kon bepalen waar en wanneer er geschoten moest worden om deze vliegtuigen neer te schieten. Een van de ontwikkelaars van deze nieuwe wapens, Norbert Wiener, zag al in de jaren '40 dat deze nieuwe technologieën verstreckende sociale en ethische gevolgen hadden. Volgens Wiener zijn mensen (maar eigenlijk alle dieren) informatieverwerkers: we nemen informatie in ons op uit de wereld om ons heen, we verwerken deze informatie en we gebruiken deze verwerkte informatie vervolgens bij het omgaan met onze omgeving. Hij ziet mensen als 'cybernetische informatieobjecten'³ waar een constant veranderende energetische stroom van perceptie en actie doorheen vloeit. Een gemeenschap is een soortgelijk cybernetisch systeem: de bindende factor van een gemeenschap is communicatie en ook hier vormen feedbackprocessen een belangrijk deel van het systeem. Het verwerken en doorgeven van informatie is van cruciaal belang voor het bestaan en functioneren van een gemeenschap, maar ook voor het bestaan en functioneren van de bestanddelen van deze gemeenschap zelf (bijvoorbeeld mensen die deel uitmaken van een gemeenschap). Vanuit zijn onderzoek naar het sociale belang van telecommunicatie gaf Wiener een ruime beschrijving van wat hij als gemeenschappen ziet: een gemeenschap is zo groot als er effectieve overbracht van informatie plaats vind⁴. Dit geldt voor ieder cybernetisch systeem, het bestaan van een mens is ook zo breed als het bereik van zijn communicatie. Voor de huidige tijd, waar communicatiesystemen vrijwel de gehele wereld met elkaar hebben verbonden, zou dit betekenen dat het bereik van de individuele mens en van zijn gemeenschap de hele aarde omvat en er dus eigenlijk ook maar sprake is van één globale gemeenschap. Wiener voorzag dat de nieuwe technologieën de menselijke gemeenschap sterk zouden gaan beïnvloeden en voorspelde dat deze "tweede industriële revolutie een enorme potentie voor zowel goed als slecht"⁵ bevatte. In zijn boeken van na de oorlog heeft hij, volgens Bynum en Moor (2008), een fundament en effectieve methodologie voor het benaderen van ethische vraagstukken in de informatietechnologie gelegd. Zijn theorie is gebaseerd op zijn idee van het doel van het menselijk leven: het floreren van de mens. Hij legt de nadruk op menselijk floreren, omdat hij de mens ziet als een van nature creatief wezen met leerpotentiaal. Om te kunnen floreren, zal een mens vrij moeten zijn om zijn creativiteit en flexibiliteit te uiten en zo de potentie tot een intelligent wezen te realiseren. Deze vrijheid wordt bewaakt door wat hij 'de principes van rechtvaardigheid' noemt. Hieronder vallen het principe van vrijheid, gelijkheid, welwillendheid en minimale schending van vrijheid. Deze laatste is nodig om zoveel mogelijk vrijheid te waarborgen in de situatie dat mensen in gemeenschappen leven. Omdat de mens een sociaal wezen is en sociale interactie nodig heeft om zijn creatieve en flexibele potentie te verwezenlijken is dit laatste principe erg belangrijk, helemaal als we het over de globale internetgemeenschap hebben. Wiener's methode voor het benaderen van ethische problemen met

³ De term *cybernetica* ('cybernetics' in het Engels) werd door Wiener geïntroduceerd en wordt gebruikt in zijn onderzoek naar informatie feedbacksystemen en communicatie.

⁴ Stel dat machines ook deel uit zouden gaan maken van de *communicatie* binnen een gemeenschap (door het maken, sturen en ontvangen van berichten), dan zouden zij, volgens Wiener, deel uit gaan maken van deze gemeenschap.

⁵ Vertaling door de auteur.

betrekking tot informatietechnologie is geschreven om mogelijke problemen die menselijk floreren in de weg staan te onderzoeken. Deze methodologie bestaat uit vier stappen:

1. Selecteer een ethische vraag of casus over integratie van informatietechnologie in de gemeenschap. Deze vraag of casus gaat over de invloed op leven, gezondheid, veiligheid, geluk, vrijheid, kennis, kansen, of andere kernwaarden van mensen.
2. Verhelder alle vage en ambigue ideeën en principes die te maken hebben met de ethische vraag of casus.
3. Pas alle bestaande ethische principes, wetten, regels en praktijken op het gebied van menselijk gedrag die in deze gemeenschap gelden toe als dat mogelijk is.
4. Als deze bestaande principes, wetten, regels en gebruiken niet toereikend zijn voor het beantwoorden van de vraag of de casus niet ophelderen moet op basis van het doel van menselijk leven (floreren) en de principes van rechtvaardigheid een oplossing voor het probleem in deze gemeenschap worden gevonden.

Op dit moment is de methode van Wiener niet de meest gebruikte binnen de ethiek. Een benadering die op het gebied van sociaal beleid en sociale filosofie de laatste jaren veel populariteit heeft verworven is de *capability approach*⁶. Omdat deze aanpak niet speciaal voor informatietechnologische problemen is ontwikkeld, maar wel bekender is binnen de ethiek zal ik een beknopte analyse van Wieners methode vanuit het oogpunt van de *capability approach* uitvoeren. De *capability approach* is een invloedrijk conceptueel raamwerk voor een keur aan normatieve taken, zoals individueel welzijn beoordelen, sociale regelingen beoordelen en het evalueren en ontwerpen van beleid en voorstellen voor sociale veranderingen binnen een gemeenschap. De pionier van deze aanpak is Amartya Sen en de aanpak is verder ontwikkeld door, onder anderen, Martha Nussbaum. Volgens de aanpak is de vrijheid om welzijn te bereiken het ultieme streven en deze vrijheid wordt bepaald door wat een mens (of een ander wezen) kan doen en wat hij kan zijn en dus door het soort leven dat hij daadwerkelijk kan leven. De aanpak richt zich hiervoor niet *slechts* op subjectieve waarden (zoals geluk), zoals Wieners aanpak dat wel doet, of *slechts* op materieel welzijn (zoals inkomen of rijkdom), iets dat ook vaak wordt gebruikt bij dergelijke evaluaties. Waar de aanpak zich juist wel op richt is op de mogelijkheden van mensen om te kunnen doen wat zij willen en zich te kunnen voelen hoe zij zich willen voelen. In de evaluatie is een duidelijk verschil tussen de welzijnstoestanden en activiteiten die mensen kunnen bereiken en ondernemen (*functionings*) en de daadwerkelijke mogelijkheden⁷ (vrijheden) die mensen hebben om deze te bereiken (*capabilities*). De evaluatie wordt vervolgens gedaan over alle sets aan mogelijke welzijnstoestanden en activiteiten voor een mens of groep mensen. De focus ligt hierbij op de doelen die mensen stellen en bereikt kunnen worden en niet op de middelen die kunnen helpen bij het bereiken van die doelen, omdat mensen verschillen in hun vermogen om mogelijkheden te benutten. Hierbij worden geen waardeoordelen gegeven in de evaluatie vanuit de aanpak, deze hangen namelijk af van de normatieve theorie die we aanhangen. Wieners aanpak bevat wel waardeoordelen en is dus wel een normatieve theorie.

⁶ Robeyns (2011; website).

⁷ Gebaseerd op persoonlijke en sociale omstandigheden.

Het (anonieme) internet is, volgens de capability approach, een middel dat kan helpen bij het bereiken van welzijn en het uitvoeren van activiteiten, maar het is geen doel op zichzelf. Aan de andere kant kan het (anonieme) internet ook het bereiken van welzijn en het uitvoeren van activiteiten in de weg staan. Tijdens de evaluatie moeten we dus kijken naar wat het anonieme internet met ons (mogelijke) welzijn en onze (mogelijke) activiteiten doet. Wieners aanpak richt zich op de mogelijke invloed van informatietechnologie op kernwaarden van de mens die te maken hebben met haar welzijn. In deze scriptie gebruik ik Wieners methode om mogelijke gedragsveranderingen en hun invloed op kernwaarden van mensen veroorzaakt door het anonieme internet te onderzoeken. Toch zou Wieners methode volgens Sen, de pionier van de capability approach, niet voldoende zijn voor een volledige evaluatie van de invloed van anoniem internet op het welzijn van de mens. Voor een dergelijke analyse zouden er ook niet subjectieve waarden in de analyse mee moeten worden genomen. Een voorbeeld van een aanpak met een aantal niet subjectieve waarden die mogelijke welzijnstoestanden en activiteiten evalueert is door Nussbaum opgesteld⁸:

Evalueer de *capabilities* van een persoon door te onderzoeken of hij de mogelijkheid heeft om

- een *menselijk leven* van normale lengte te leiden.
- een *goede lichamelijke gezondheid* te hebben en te houden.
- vrij te bewegen en niet aangevallen te worden.
- de menselijke zintuigen te gebruiken, te kunnen fantaseren en te kunnen denken.
- menselijke *emoties* te kunnen hebben en uiten, zonder ergens bang voor te hoeven zijn.
- een idee van goed en kwaad te ontwikkelen en zijn eigen toekomstplannen te beoordelen.
- samen te leven met andere mensen, waarbij ieder waardig wordt behandeld.
- samen te leven met de natuur om ons heen, inclusief dieren.
- te spelen.
- onze politieke en materiële situatie te beïnvloeden.

Deze lijst bevat wel waardeoordelen en maakt de capability approach wel tot een normatieve theorie. Niet al deze waarden worden beïnvloed door het anonieme internet (zo zal de lengte van ons leven en onze lichamelijke gezondheid hier niet direct onder leiden of van profiteren), maar een aantal andere waarden ook wel (zo is het uiten van menselijke emoties misschien wel makkelijker op het anonieme internet). Omdat slechts een aantal van deze waarden wordt beïnvloed en omdat de methode van Wiener speciaal gericht is op veranderingen door informatietechnologie zal ik toch de methode van Wiener gebruiken voor deze evaluatie.

De casus van deze scriptie bestaat, naar Wieners methodologie, uit een aantal onderdelen. Allereerst is de vraag of anonimiteit het gedrag van mensen op het internet beïnvloedt. Om een antwoord op deze vraag te vinden zal ik onderzoeken op welke manieren het internet voor gedragsveranderingen heeft gezorgd, welke de kernwaarden van mensen aantasten. Hiervoor zal ik in de literatuur de meest prominente voorbeelden van gedragsveranderingen behandelen. Voordat de rol van anonimiteit in deze gedragsveranderingen kan worden onderzocht is het belangrijk om te weten wanneer iemand anoniem

⁸ Nussbaum (2000).

is. Aan de hand van de definitie die hieruit volgt zal ik de invloed van anonimiteit op de besproken gedragsveranderingen onderzoeken. Als blijkt dat anonimiteit hier inderdaad mee samenhangt zal ik onderzoeken of bestaande regelgeving van toepassing is op het gedrag wat we op het internet tegenkomen. Mocht dit niet het geval zijn en anonimiteit veroorzaakt (een deel van) het gedrag, dan zal ik op basis van de vierde stap uit de methode een andere oplossing voor het probleem schetsen.

Er is veel veranderd op het gebied van informatie technologie sinds Wiener zijn ideeën opschreef. Toch is zijn methodologie niet achterhaald. In een veel recenter boek over ethiek en informatie technologie, *CyberEthics* van Spinello (2003), wordt nog steeds gesproken over menselijk floreren als basisprincipe. Daarnaast is veel literatuur over de invloed van internet toegespitst op een of meerdere van zijn stappen. Vaak wordt onderzocht welke invloed deze nieuwe technologie op ons leven heeft en waarom dit goed of slecht is. Ook wordt er veel geschreven over het toepassen van bestaande regelgeving op deze nieuwe technologie of hoe er nieuwe regelgeving voor op kan worden gesteld.

2. Veranderingen in gedrag

Om te onderzoeken of anonimiteit de veroorzaker van negatieve gedragsveranderingen op het internet is, zal ik onderzoeken op welke manieren het internet voor gedragsveranderingen heeft gezorgd en welke kernwaarden van mensen deze gedragsveranderingen aantasten. Hiervoor zal ik in de literatuur de meest prominente voorbeelden van gedragsveranderingen behandelen en onderzoeken of deze een negatieve invloed uitoefenen op leven, gezondheid, veiligheid, geluk, vrijheid, kennis, kansen, of andere kernwaarden van mensen. Hierbij speelt de ervaring van mensen ook een belangrijke rol: worden de gevolgen van het gedrag als goed of als slecht ervaren? Voelen de mensen zich beperkt in hun kernwaarden? Met andere woorden, hoe beïnvloedt het gedrag op het internet het gevoel van de gebruikers over deze kernwaarden?

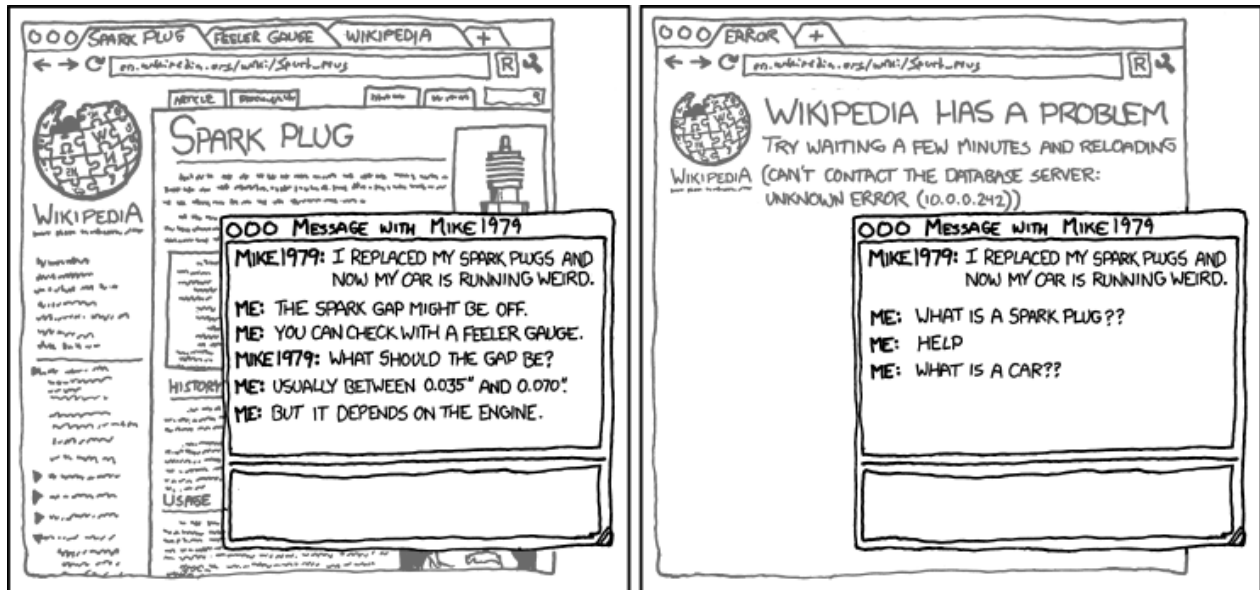
De invloed die het internet op ons dagelijks leven heeft kan ingedeeld worden in verschillende categorieën⁹:

- De grote hoeveelheden informatie en kennis die via het internet beschikbaar worden gesteld.
- Welke informatie we op het internet delen en hoe we dit doen.
- Met wie we omgaan en hoe we met elkaar omgaan.
- Ons zelfbeeld en onze relaties.

Zoals in de inleiding ook al is genoemd is een van de krachten van het internet dat ze ons toegang verschaft tot grote hoeveelheden informatie en kennis. Het is nog nooit zo makkelijk geweest om snel informatie te zoeken, vanaf praktisch elke plek. Wel is het, door de grote hoeveelheid informatie, noodzakelijk om hier op een goede manier door te kunnen zoeken. Inmiddels zijn er een aantal zoekmachines ontwikkeld, die het bepalen van relevantie van informatie met betrekking tot de zoekopdracht automatisch en snel voor ons uitvoeren, zodat de hoeveelheid informatie voor ons ook bruikbaar blijft. Toch zijn er nadelen verbonden aan deze immense voorraad kennis en informatie. Goldman (2008) stelt dat mensen op het internet vooral websites (met name blogs) bezoeken die in je interessegebied vallen en dezelfde standpunten als jijzelf aanhangen. Hij baseert dit op een theorie van het filteren van berichten. Dit vindt op drie niveaus plaats: bij het rapporteren, ontvangen en bij het accepteren van het bericht. Op het internet is de drempel om te rapporteren lager dan in andere media: doordat het plaatsen van berichten makkelijk en goedkoop is valt dit filter zo goed als weg. Het volgende filter wordt door de lezer van de berichten toegepast: hij leest de berichten die zijn interesse hebben gewekt. Als de gebruiker tenslotte het bericht heeft gelezen bepaalt hij nog of hij het bericht gelooft en past zo het laatste filter toe. De berichten die door al deze filters heenkomen en dus uiteindelijk worden geloofd door de gebruiker zijn vaak overeenkomend met het denkbeeld van de gebruiker, omdat deze berichten zijn interesse delen en zijn eigen denkbeelden bevestigen en dus makkelijk voor waar aangenomen worden. Doordat er zeer veel informatie op het internet staat zijn er ook veel berichten die zowel in het interessegebied van de gebruiker vallen als zijn denkbeelden bevestigen en komt de gebruiker slechts zelden in aanraking met andere denkbeelden dan die hij al had, en verbreed hij niet zijn kijk op de wereld. Goldman noemt nog een ander negatief gevolg hiervan; hij denkt dat lezers slechts

⁹ Deze indeling is gebaseerd op het literatuuronderzoek naar de status quo van dit onderwerp en zal hierna in detail besproken worden.

zelden de uitspraken zullen verifiëren die zij online lezen, omdat deze hun eigen gedachtegoed bevatten en er dus niet snel getwijfeld zal worden aan de waarheid en de correctheid van de informatie¹⁰. Dit beperkt ons in de ontwikkeling van onze kennis en raakt dus een van de kernwaarden van mensen. Daarnaast gaan we ook steeds meer vertrouwen op de beschikbaarheid van informatie en kennis op het internet. Ondanks dat we door het internet de mogelijkheid krijgen onze kennis verder te ontwikkelen op basis van de grote hoeveelheid beschikbare informatie blijkt dat we deze informatie alleen ad hoc opzoeken en gebruiken en hier slechts zelden onze kennis mee verrijken. Dit zien we vooral als de informatie tijdelijk niet beschikbaar is of helemaal van het internet is verwijderd:

WHEN WIKIPEDIA HAS A SERVER OUTAGE, MY APPARENT IQ DROPS BY ABOUT 30 POINTS.

Bron: XKCD; <http://xkcd.com/903/>

Carr (2010) ziet dit als een directe bedreiging voor de kennisontwikkeling en het geluk van de mens. Hij noemt het internet een “technology of forgetfulness”¹¹, omdat het onze mogelijkheid tot het consolideren van lange termijn herinneringen en het ontwikkelen van schema’s in de weg zit. Dreyfus (2008) heeft een geheel andere kijk op deze ontwikkeling: door de opkomst van zoekmachines als Google worden wij juist geholpen bij het doorzoeken van de gigantische voorraad informatie. Deze zoekmachines zijn beter in data mining dan mensen en combineren informatie van de zoekopdracht met een algoritme dat het belang van de resultaten inschat, zonder dat deze de betekenis van de zoekopdracht kent.

Het internet bevat deze grote hoeveelheden aan informatie, doordat het zo gemakkelijk is om informatie toe te voegen. Iedereen kan websites aanmaken en daar onder hun eigen voorwaarden informatie op plaatsen, die direct beschikbaar is voor alle andere internetgebruikers. De groep mensen die toegang

¹⁰ Blogs worden in het algemeen niet gezien als objectieve nieuwssites, maar als opiniestukken over nieuws of andere zaken. Op objectieve nieuwssites zien we soms zelfs het tegenovergestelde, de nieuwsberichten worden door de lezer in twijfel getrokken. Men neemt niet zomaar voor waar aan wat online wordt geplaatst. Een uitzondering zou het vertrouwen in informatie op online encyclopedieën als Wikipedia zijn.

¹¹ Carr (2010): p. 193.

heeft tot het internet is al groot en groeit heel snel, waardoor het plaatsen van informatie op een website gezien kan worden als een mededeling die wereldwijd beschikbaar komt. Een gebruiker kan dus gemakkelijk de rest van de wereld informeren. Ook hier is een negatief gevolg aan verbonden. Gebruikers kunnen namelijk ook foutieve informatie gemakkelijk en snel met de wereld delen. Dit geldt, onder meer, voor het verspreiden van roddels, geruchten en staatsgeheimen¹². Hoe makkelijk het is om roddels en geruchten online te verspreiden is onderzocht door Leiter (2010). Hij noemt verschillende websites en blogs zelfs 'beerputten van het internet'. Het gaat om de plekken waar gebruikers zich toeleggen op het (geheel of gedeeltelijk) vernederen en lastigvallen van individuen, waarbij hun waardigheid wordt aangevallen. Vormen hiervan zijn: privacyinvasie, bedreigingen (fysiek en seksueel), leugens en roddels over gedrag en persoonlijkheid, denigrerend en beledigend taalgebruik, onrechtmatige laster en het veroorzaken van emotionele stress. De impact hiervan is enorm, volgens Leiter. De uitspraken kunnen vernedering, depressie, slopende angst, invaliderende zelftwijfel en een verwoestende angst om veiligheid, respect en privacy te verliezen veroorzaken. De kernwaarden die hier in ieder geval mee worden aangetast zijn geluk en gezondheid, en daarnaast ook het gevoel van veiligheid.

Een ander gevolg van het grote publiek en de wijde verspreidheid van het publiek op het internet is dat we ook met andere mensen in contact komen dan waarmee we in het dagelijks (offline) leven mee in contact komen. In het dagelijks leven spreken we vaak alleen de mensen die zich in dezelfde sociale groep als jijzelf bevinden. Deze groep bestaat uit mensen die een soortgelijke opleiding hebben gevolgd, dezelfde interesses hebben, dezelfde sport beoefenen of die qua werk veel gemeen hebben. Dat dit op het internet anders is wordt vooral duidelijk wanneer je op de websites komt die voor een breed publiek zijn gemaakt, bijvoorbeeld nieuwssites. Op websites rond een specifiek interessegebied kan het wel zo zijn dat de gebruikers op hele andere plekken in de wereld wonen, maar doordat ze de belangrijkste interessegebieden delen (namelijk die waar de website om draait) zal men elkaar goed kunnen begrijpen. Op de websites voor een breed publiek is dit lang niet altijd het geval. Daar hebben de gebruikers verschillende interesses en standpunten en komt men ook al snel uit verschillende sociale kringen. Omdat iedere sociale groep zijn eigen omgangsvormen en taalgebruik kent en deze prominent aanwezig zijn bij het plaatsen van berichten en reacties op het internet kan dit voor irritaties zorgen. Ook kunnen gebruikers zich onbegrepen of niet serieus genomen voelen, wat hun gevoel van geluk aan kan tasten.

Tenslotte kan het internet invloed uitoefenen op hoe wij onszelf zien, wat ook invloed heeft op hoe wij anderen zien en hoe we met elkaar omgaan. Een van de voordelen van het internet is dat we ons minder kwetsbaar en eindig voelen online, omdat de informatie die wij daar delen in principe oneindig lang beschikbaar blijft, zelfs als wijzelf niet meer leven. Daarom durven we gevoelige onderwerpen te bespreken en onze mening ongehinderd te geven. Maar deze afname in kwetsbaarheid en eindigheid heeft ook een keerzijde. Dreyfus (2009) onderzoekt de voor- en nadelen van 'telepresence' in digitaal lesgeven, vanuit de overtuiging dat er beperkingen zijn aan het leven in cyberspace. Om echte vaardigheden te ontwikkelen heb je een mate van betrokkenheid en interactie nodig die het internet ons

¹² Wikileaks is een bekend voorbeeld van het grootschalig en voor groot publiek lekken van staatsgeheimen. Of dit een positief of negatief gevolg is, is omstreven. Daarom zal ik hier niet inhoudelijk op ingaan.

niet kan bieden. De kwetsbaarheid van ons lichaam zorgt voor grip op de realiteit en de dingen om ons heen. Deze realiteitszin helpt ons bij het beoordelen van de kwaliteit van informatie. De verminderde kwetsbaarheid van de gebruikers op het internet maakt het moeilijker om de kwaliteit van informatie te bepalen. Zo beïnvloedt de afname in kwetsbaarheid en eindigheid de ontwikkeling van onze kennis. Het gebrek aan diepgang en betrokkenheid zijn niet alleen eigenschappen van het internet. Dreyfus bespreekt een theorie van Kierkegaard die hier al over schreef in de 19^e eeuw, een eeuw die volgens hem werd gekenmerkt door een gebrek aan reflectie en nieuwsgierigheid van het volk, waardoor alle kwalitatieve verschillen worden afgevlakt. Nietzsche noemde deze theorie later het 'nihilisme'. Kierkegaard zag de pers als schuldige voor dit nihilisme, omdat deze het volk voedt met gedistantieerde discussies over politiek, wetenschap en gebruiken. Dergelijke discussies leiden tot een wereld waar iedereen over alles zijn mening mag geven, zonder dat er sprake hoeft te zijn van betrokkenheid bij het onderwerp. Dreyfus trekt deze theorie van Kierkegaard door naar de huidige problematiek rond het internet: ook hier is de bron van de informatie niet belangrijk en is betrokkenheid geen vereiste. Het nihilisme op het internet zorgt ervoor dat de kwaliteit van de informatie op het internet te wensen over laat.

Ook beïnvloedt het ontbreken van een lichaam op het internet onze relaties en onze persoonlijkheid¹³. Positieve gevolgen van bijvoorbeeld puur tekstuele communicatie zijn controle over je presentatie en het wegvallen van tijdsdruk. Je kunt kiezen welke informatie over jezelf je wel of niet deelt. In een mond tot mond gesprek kan dat niet altijd; de kleur van je haar of van je huid kun je niet zomaar verbergen. Zo kun je jezelf neerzetten zoals je zelf wilt en benaderen andere gebruikers de informatie die je deelt zonder de vooroordelen die je op basis van je lichaam in het dagelijks (offline) leven wel had gehad. Matthews (2008) gelooft dat de relaties die je in je leven opbouwt je persoonlijkheid vormen. Hij noemt dit 'relationele identiteit'. Hij argumenteert dat je minder relaties opbouwt online, doordat je online niet presenteert als in het echt, en dus niet onvrijwillig emoties en uiterlijke kenmerken deelt. Je relationele identiteit zal dus minder gevormd zijn naarmate je meer online bent en minder tijd steekt in relaties buiten het internet. De relaties in het echte leven vormen vervolgens je persoonlijkheid, welke ook minder zal zijn ontwikkeld naarmate er meer tijd online wordt besteed. Welke kernwaarden van mensen deze onderontwikkelde (relationele) identiteit precies aantast is echter niet duidelijk.

Dat het niet mogelijk is om relaties op te bouwen op het internet wordt ook beweerd door Pettit (2008). Ook Pettit ziet hiervoor als oorzaak het niet hebben van een uiterlijke presentatie. Hij ziet wel andere gevolgen dan Matthews, namelijk het niet kunnen vertrouwen in andere internetgebruikers, die je alleen online spreekt. Je kunt wel vertrouwen op andere gebruikers¹⁴, net zoals je kunt vertrouwen op de uitspraken die je huisarts doet tijdens een consult. Het vertrouwen in mensen gaat echter een stap verder, hiervoor is een relatie als basis noodzakelijk. Als we geen relaties op kunnen opbouwen op het internet, wat kunnen we er dan wel? We kunnen respect en waardering verdienen door gefundeerde informatie te delen¹⁵. Zo bouwen gebruikers een reputatie op, waardoor andere gebruikers op hen

¹³ Matthews (2008).

¹⁴ In het Engels is het onderscheid tussen deze concepten duidelijker: vertrouwen op mensen wordt vertaald als *reliance* en vertrouwen in mensen als *trust*.

¹⁵ Brennan & Pettit (2008).

kunnen bouwen. Het zal echter nooit zo ver gaan als vertrouwen. Dit betekent dat als we meer en meer tijd online zullen gaan besteden er minder tijd over blijft om (goede) relaties op te bouwen en er dus minder mogelijkheden ontstaan waarbij er sprake is van vertrouwen in mensen. Dit kans ons maatschappelijk leven beïnvloeden. Er is veel geluk te halen uit goede relaties met veel vertrouwen tussen mensen.

Aan de hand van bovenstaand literatuuronderzoek zien we de volgende invloeden van het internet, die als negatief kunnen worden ervaren. Het internet vergemakkelijkt het verspreiden van valse informatie zoals geruchten en deze geruchten beïnvloeden het geluk, de gezondheid en de veiligheid van mensen. De één zal hier meer last van hebben dan de ander: een gerucht over een publiek persoon, bijvoorbeeld een bekende acteur, wordt minder serieus genomen door andere mensen uit de omgeving van die persoon dan een gerucht over een leerling van een basisschool dat via het internet wordt verspreid. De mate waarin beide personen zich aangetast zullen voelen in hun geluk, gezondheid en veiligheid zullen dan ook verschillen. Vanuit de capability approach gezien beïnvloedt het gemakkelijk kunnen verspreiden van valse informatie het mogelijk welzijn: je kunnen voelen hoe je je wilt voelen. Daarnaast heeft het direct invloed op een van de waarden uit de evaluatie van Nussbaum: ieder mens heeft recht op een waardige behandeling. Als er valse informatie over je wordt verspreid valt dit niet onder een waardige behandeling.

Het gebruik van pseudoniemen en de mogelijkheid anoniem te zijn kan de vorming van de identiteit van mensen beperken. Daarnaast kan het internet de opbouw van relaties in de weg zitten. Beiden zouden het gevoel van geluk hiermee aan kunnen tasten: een sterke identiteit en goede relaties worden veelal gezien als factoren die een mens gelukkig kunnen maken. De capability approach ziet hier echter geen directe gevaren voor menselijk welzijn in. Het internet geeft je de mogelijkheid om meerdere identiteiten aan te nemen of anoniem te zijn, maar hier kun je zelf voor kiezen. Omdat de aanpak zich richt op mogelijkheden en niet op hoe de mensen die benutten wordt deze mogelijkheid dus niet als direct schadelijk gezien. Door anonimiteit en pseudoniemen op het internet is het echter ook moeilijk om te weten met wie je online te maken hebt. Vermenging met andere sociale groepen versterkt dit effect nog verder. Als je niet weet met wie je in discussie bent kan dit onbegrip veroorzaken, wat het geluk van gebruikers kan beperken. Hierbij heb je zelf niet een keuzemogelijkheid: het zijn juist de andere gebruikers die ervoor hebben kunnen kiezen om anoniem te zijn. Dit zou dus je welzijn kunnen beïnvloeden zonder dat je daar zelf iets aan kunt doen.

Tenslotte wordt de ontwikkeling van kennis beperkt door de hoeveelheid informatie die op het internet staat en door een afname en kwetsbaarheid en eindigheid online, waardoor de gebruiker niet de benodigde risico's neemt om diepgang in de kennisontwikkeling te bereiken. In feite is het gebrek aan diepgang de enige oorzaak van beperkte ontwikkeling van kennis, omdat de aanwezigheid van veel informatie op zichzelf geen probleem vormt: het gaat erom hoe je met deze informatie om gaat. Ook hier is het aan de gebruiker zelf wat hij met deze hoeveelheid informatie doet en of hij zijn kennisontwikkeling hierdoor laat beïnvloeden.

Samengevat zien we de volgende invloeden van het internet:

- Het gemakkelijk plaatsen van valse informatie zoals geruchten.
- Het aan kunnen nemen van meerdere identiteiten (pseudoniemen).

- Het niet kunnen weten met wie je te maken hebt.
- De verminderde kwetsbaarheid van het leven.

2.1. Verandering in impact van gedrag

Wellicht is de oorzaak van het schijnbaar veranderde gedrag niet zozeer dit gedrag zelf, maar de impact van dit gedrag. Zo noemt Benschop (2008; videolezing) in zijn lezing dat een doodsbedreiging (“Ga dood”) in de kroeg minder impact heeft dan online, omdat het online blijft staan en omdat andere internetgebruikers er op door kunnen gaan, terwijl zij niet de context kennen waarin de opmerking is geplaatst.

Ook de verspreiding van geruchten en roddels heeft online een andere impact dan in het dagelijks leven. Leiter (2010) noemt als oorzaken hiervan dat de uitspraken permanent zichtbaar blijven, de uitspraken voor iedereen toegankelijk zijn en dat zoekmachines als Google de context van de uitspraken weghalen. Hij noemt als voorbeeld een website waar anonieme gebruikers andere mensen met naam en toenaam noemen en hen vervolgens geheel zwartmaken en roddels over hen verspreiden. Als een andere internetgebruiker deze site bewust bezoekt zal deze de opmerkingen minder serieus nemen, hij of zij weet dan dat de site bekend staat om de vrijheid van meningsuiting tot het uiterste te laten gelden, ook al zijn de geplaatste berichten niet waar. Wanneer de opmerkingen in een zoekmachine worden gevonden is deze context echter lang niet altijd duidelijk en kan het de slachtoffers nog meer schaden. Een ander voorbeeld van gedrag dat offline ook voorkomt, maar toch anders wordt behandeld als dit online gebeurd is *cyberpesten*. Net als in het dagelijks leven wordt er ook online veel gepest. Deze pesterijen hebben een grotere impact dan offline pesterijen, omdat het publiek groter is en ze permanent zichtbaar zijn. Ook zijn de pesterijen vaak erger online, omdat de dader de consequenties van zijn pesterij niet snel ziet¹⁶. Als er al een reactie van het slachtoffer komt is deze minder snel dan wanneer de dader in het gezicht van het slachtoffer zou pesten. Mede hierdoor loopt een bedreiging online sneller uit de hand.

Een paar karakteristieken van het internet, namelijk het grote publiek, de soms onvolledige context en de lange levensduur van informatie, zorgen ervoor dat de invloed op kernwaarden van mensen extra kunnen worden versterkt. Als je in het dagelijks leven met de dood wordt bedreigd, wordt gepest of als er roddels over je worden verteld kunnen mensen dit na enige tijd zijn vergeten en wordt je hier niet meer mee geconfronteerd. Online blijft deze informatie echter staan en leren veel meer mensen deze informatie kennen, waardoor de impact groter is. Dit kan het gevoel van geluk van mensen voor lange tijd negatief beïnvloeden.

¹⁶ Spiel (2011; videolezing).

3. Anonimiteit op het internet

Zoals in de inleiding aangegeven, wil ik de invloed van anonimiteit op het internet op menselijk gedrag bestuderen. Het gaat hier om een toepassing op het al bestaande, en in ons leven geïntegreerde internet. De vraag is of anonimiteit online invloed uitoefent op ons leven, gezondheid, veiligheid, geluk, vrijheid, kennis, kansen, of andere kernwaarden. Alvorens we de mate van invloed op deze kernwaarden kunnen beoordelen moet duidelijk zijn wat 'anonimiteit online' inhoudt.

3.1. Definitie 'anonimiteit'

Wat is anonimiteit? In feite is dit het gebrek aan identiteit. Binnen de filosofie is er een aantal benaderingen van identiteit. Allereerst is er de discussie over hoe je bepaalt of de identiteit van persoon X gelijk is aan die van persoon Y ¹⁷. Er bestaat een psychologische benadering:

X at t1 is the same person as Y at t2 if and only if X is uniquely psychologically continuous with Y, where psychological continuity consists in overlapping chains of strong psychological connectedness, itself consisting in significant numbers of direct psychological connections like memories, intentions, beliefs/goals/desires, and similarity of character.

Problematisch in deze benadering is dat er wel sprake moet zijn van een ontwikkelde psychologie, terwijl we de foetus die we ooit waren wel met onszelf identificeren en als iemand in een vegetatieve staat beland schrijven we ook dezelfde identiteit toe als voorheen. Naast de psychologische is er ook een biologische benadering. Deze baseert zich meer op je essentie, namelijk dat wat je altijd bent (een biologisch organisme):

If X is a person at t1, and Y exists at any other time, then X=Y if and only if Y's biological organism is continuous with X's biological organism.

Beide benaderingen gaan over het reïdentificeren van dezelfde persoon op verschillende tijdstippen; wat zijn de condities waaronder een persoon op een moment correct kan worden gereïdentificeerd met de persoon op een ander moment. Door middel van reïdentificatie kunnen personen moreel verantwoordelijk worden gehouden voor daden uit het verleden: daden die door persoon X op $t1$ zijn uitgevoerd vallen onder de verantwoordelijkheid van persoon Y op $t2$, als persoon Y correct gereïdentificeerd kan worden met persoon X . Als je niet correct gereïdentificeerd kan worden met een persoon uit het verleden of uit de toekomst ben je anoniem: het is niet duidelijk met wie je psychologisch continu bent verbonden of met welk biologisch organisme je continu bent verbonden. Als je anoniem bent kun je dus op een later tijdstip ook niet moreel verantwoordelijk worden gehouden voor je daden.

Schechtman¹⁸ acht de psychologische en biologische benaderingen niet toereikend voor het vinden van de relatie tussen identiteit en ethiek. Schechtman vindt het belangrijker om te onderzoeken wanneer karakteristieke eigenschappen aan personen toe te schrijven zijn: wat zijn de condities waaronder je verschillende psychologische karakteristieken, ervaringen en acties correct aan een persoon toe kan schrijven? De definitie die zij voor identiteit hanteert is een *narratieve*. Je identiteit wordt gevormd door alle attributen die erbij horen. Acties, ervaringen en psychologische karakteristieken horen bij een

¹⁷ Shoemaker (2008; website).

¹⁸ Naar een interpretatie van Shoemaker (2008; website).

persoon (en dus zijn identiteit) als ze opgenomen kunnen worden in een vloeiend levensverhaal van deze persoon. Deze onderdelen van het levensverhaal worden passief samengevoegd. Om het levensverhaal van een persoon (of een morele agent) te maken moeten ze actief worden samengevoegd. Dat wil zeggen, ze moeten worden verwoven tot een coherent en begrijpelijk verhaal, wat het onbewerkt (passief) niet is. Zo vormen de onderdelen een verhaal en deel van een persoon. Toekomstige ervaringen horen bij een persoon als ze in het coherente en begrijpelijke verhaal zullen passen en dit zelfde geldt voor ervaringen uit het verleden. Als daden uit het verleden in dit levensverhaal passen ben je ook moreel verantwoordelijk voor deze daden¹⁹.

Een interpretatie van wat de karakteristieke en identificerende eigenschappen kunnen zijn vinden we bij Marx (2006). Volgens Marx kunnen identificerende gegevens zijn: je naam, plaatsbepalingen, pseudoniemen (al dan niet gekoppeld aan een echte naam), uniek taalgebruik, sociale gebruiken en unieke kennis, eigenschappen en vaardigheden of een combinatie van al deze. Deze gegevens identificeren niet altijd een uniek persoon, maar kunnen ook verwijzen naar personen uit een bepaalde sociale groep en milieu. Ook deze identificatie zorgt ervoor dat de mate van anonimiteit minder sterk is. Met andere woorden: je bent alleen anoniem als geen van deze identificerende gegevens over je bekend zijn. De genoemde identificerende kenmerken zijn vrij algemeen, maar zijn gemakkelijk aan te passen en uit te breiden naar die op het internet. Je bent anoniem als de ontvangers van jouw berichten de identiteit van jou, de zender, niet kennen. Ook hier kan informatie en gedrag vragen beantwoorden over wie de berichten plaatst, wat voor type deze persoon is, waar de persoon zich bevindt of waar deze vandaan komt, hoe de persoon bereikt kan worden, wanneer de persoon bereikbaar is, met wie de persoon in contact staat, wat voor spullen de persoon heeft, met welke middelen de persoon communiceert, wat deze zoal koopt en de overtuiging, het gedrag en de emoties van de persoon. Doordat deze informatiestukjes van de identiteit van de persoon geven, breken ze geleidelijk de anonieme status af. Toch zul je niet zeggen dat je de identiteit van een persoon kent als je alleen weet waar die vandaan komt en wat voor auto hij bezit²⁰. In een dissertatie over anonieme communicatie in Tsjechië heeft Pavlíček (2005) op basis van de definities van identiteit van Marx een anonimiteits-identiteitsschaal opgesteld:

Volledig anoniem

Deze status bestaat eigenlijk niet, omdat het internet gebruik maakt van interactie tussen gebruiker en

¹⁹ Ik denk dat morele verantwoordelijkheid in dit geval betekend dat je ook toerekeningsvatbaar voor je daden wordt gehouden, de daden horen echt bij jou als persoon als deze in je levensverhaal passen en dus ben je hier moreel verantwoordelijk voor. Als je een daad in een vlaag van verstandverbijstering hebt uitgevoerd kun je hier ontoerekeningsvatbaar voor worden verklaard. Er wordt dan gekeken naar je psychologische gezondheid en wat hieraan verbeterd kan worden. Je persoon hoeft niet moreel verantwoordelijk te worden gehouden voor de daad, je hebt echter wel psychologische hulp nodig.

²⁰ Een voorbeeld is het fictieve personage Louis Nanet, dat wel een Facebookaccount heeft en zogenaamd uit Den Haag komt. Deze door zichzelf tot dichter uitgeroepen 'man' is verzonnen door de schrijver David Pefko, die zelf een geheel andere persoonlijkheid lijkt te hebben dan het personage Louis Nanet. Nanet is een man met een uitgesproken mening, tot het onbeschofte aan toe. Pefko lijkt veel meer gereserveerd te zijn als je zijn log uit "Een kamer in het verleden" (Pefko [2010; website]) leest en luistert. Het feit dat we weten dat Louis Nanet een dichter is, ernstig ziek is en uit Den Haag komt kan niet voldoende zijn om de identiteit van hem te kennen: zijn identiteit is er immers in de eerste plaats een van een fictief personage. Ook geven deze kenmerken niet de identiteit van de 'eigenaar' van Louis Nanet aan, namelijk David Pefko, want deze zeggen niets over Pefko.

website en er dus altijd een afzender bekend moet zijn. Het is wel mogelijk om een afzender te vervalsen en zo informatie naar het internet toe te sturen, maar het plaatsen van berichten is zo goed als onmogelijk²¹.

Bijna anoniem

Alleen de benodigde technische gegevens voor de interactie met de website zijn bekend. Deze gegevens zijn in principe alleen inzichtelijk voor de beheerder van de website en om de persoon achter deze gegevens te identificeren moet de internet provider van de persoon bereid zijn de identiteit vrij te geven aan de beheerder van de website²². Deze vorm van anonimiteit is de meest voorkomende op het internet, als is er in feite niet meer sprake van anonimiteit.

Tijdelijk of plaatselijk gebruik van een pseudoniem

Als er een discussie plaatsvindt op een website kan het gebruik van dit pseudoniem ervoor zorgen dat duidelijk is dat dezelfde persoon reageert als eerder in de discussie.

Gebruik van een permanente pseudoniem

Omdat een permanent pseudoniem veelal beschermd wordt met een wachtwoord is hier sprake van *pseudonimiteit*. In theorie kan slechts een persoon onder deze nepnaam berichten plaatsen op de website waar de naam is geregistreerd.

Bedrijfsidentiteit

Door een nepnaam te koppelen aan het e-mailadres van een bedrijf²³ is de identiteit van een persoon

²¹ Indien de achterliggende mechanismen voor het plaatsen van berichten op een website bekend zijn en deze zijn zonder interactie van buitenaf aan te spreken kan er wel volledig anoniem een bericht worden geplaatst. Websites waar zulke 'exploits' op kunnen worden toegepast zijn vaak klein en gemaakt door hobbyisten. De moeite die gedaan moet worden om een volledig anoniem bericht te plaatsen is te groot voor de grootte van het publiek dat wordt bereikt via dergelijke websites. Voor communicatie die alleen draait om criminele activiteiten, zoals het verkopen van illegale drugs of het verspreiden van kinderporno, loont het de moeite wel en voor deze doeleinden wordt juist wel veel gebruikt gemaakt van software om zo goed als anoniem berichten te kunnen plaatsen (zoals het "Tor-netwerk"). Dit netwerk zorgt er niet zozeer voor dat het adres waarvandaan jij berichten stuurt wordt verwijderd, maar het laat het bericht over een onbekend aantal adressen van andere tor-gebruikers rondsturen, zodat niet meer te achterhalen valt wie de oorspronkelijke afzender van het bericht was.

Ook voor minder negatieve doeleinden kan het noodzakelijk zijn om anoniem te blijven op het internet, bijvoorbeeld als je wilt protesteren tegen een totalitair regime waar je zelf deel van uitmaakt. Omdat ik wil onderzoeken of anonimiteit invloed uitoefent op gedrag onder normale omstandigheden zal ik deze randgevallen buiten beschouwing laten. Ik ben vooral geïnteresseerd in veranderingen in gedrag in twee soortgelijke situaties waarbij in de ene situatie sprake is van anonimiteit en bij de andere juist niet. Als een internetgebruiker speciaal software installeert en gebruikt om een bepaalde (illegale) reactie te kunnen plaatsen zie ik dit niet als gedrag onder normale omstandigheden. Daarbij komt dat zelfs als het internet geheel niet anoniem was geweest deze groep mensen wel een andere manier zou vinden om zelf niet getraceerd te kunnen worden (bijvoorbeeld door andere internetgebruikers af te persen en hun ip-adres te gebruiken).

Meer informatie over het Tor-netwerk zelf is te vinden op <https://www.torproject.org/> en op [http://en.wikipedia.org/wiki/Tor_\(anonymity_network\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Tor_(anonymity_network)).

²² Als vanaf een bibliotheek of een soortgelijke internetaanbieder met computers wordt gecommuniceerd met het internet zijn er vaak ook gegevens bij de bibliotheek beschikbaar waarin staat welke abonnee op welk tijdstip en welke computer was ingelogd. Bij internetcafés is dit niet het geval, hier kan nog wel zo goed als anoniem worden gecommuniceerd via het internet, helemaal als er met contanten wordt betaald.

²³ Dit is bijvoorbeeld gebruikelijk bij Microsoft blogs en fora.

gemakkelijk te achterhalen. Door de bedrijfsidentiteit te gebruiken is een internetgebruiker meer betrouwbaar. Het bedrijf heeft er baat bij dat de informatie die hij deelt met de buitenwereld juist is.

Identiteit door het verstrekken van informatie

Door een telefoonnummer, sofnummer of creditcardnummer op te geven kan de identiteit van de gebruiker verder geverifieerd worden. Deze gegevens kunnen echter uitlekken waardoor anderen zich als de gebruiker kunnen uitgeven. Toch is dit de meest voorkomende vorm van internetidentiteit, mede doordat de minder fraudegevoelige methode hieronder moeilijk op te zetten is.

Identiteit op basis van een (digitaal) certificaat

Deze certificaten worden uitgegeven door een autoriteit, welke vertrouwd moet worden door de ontvanger van het bericht dat met het certificaat is ondertekend. Een dergelijk certificaat kan bij een autoriteit worden gekocht, of er kan zelf een autoriteit worden opgezet²⁴.

Dit zijn de verschillende manieren waarop een persoon zich al dan niet kan identificeren op het internet. Omdat de geheel anonieme status en de (door een certificaat) geverifieerde status slechts sporadisch voorkomen bij het plaatsen van internetberichten²⁵ zal ik mij verder richten op de bijna anonieme status tot de bedrijfsidentiteit. Gedraagt een persoon die bijna anoniem is zich anders dan iemand met een (permanente) nepnaam of bedrijfsidentiteit? En maakt het uit om wat voor soort website het gaat?

3.2. De rol van anonimiteit in gedragsveranderingen online

Omdat ik de rol van anonimiteit in gedragsveranderingen online onderzoek beperk ik mij hierbij tot online communicatie. Hieronder valt zowel het plaatsen van nieuwe berichten met informatie als het reageren op berichten. Als er alleen berichten worden gelezen door gebruikers en hier niet op kan worden gereageerd vertonen deze lezers namelijk geen gedrag op het internet en dus maakt het niet uit of ze al dan niet anoniem zijn. De verschillende invloeden van het internet waren:

- Het gemakkelijk plaatsen van valse informatie zoals geruchten.
- Het aan kunnen nemen van meerdere identiteiten (pseudoniemen).
- Het niet kunnen weten met wie je te maken hebt.
- De verminderde kwetsbaarheid van het leven.

Dat er veel informatie beschikbaar is op het internet en wat wij hier vervolgens mee doen is niet relevant voor anonieme communicatie. Anonieme communicatie speelt echter wel een rol bij het delen van informatie op het internet. Dat het voor iedereen mogelijk is om informatie, al dan niet foutief, online te plaatsen is weten we al. Maar het verspreiden van valse geruchten en staatsgeheimen is in principe strafbaar. Dit kan een drempel zijn voor gebruikers, waardoor deze informatie toch niet gepubliceerd wordt. Dit hoeft niet het geval te zijn als de informatie ook anoniem geplaatst kan worden, of in ieder

²⁴ Het opzetten van de benodigde infrastructuur en ervoor zorgen dat de autoriteit wordt vertrouwd vergt echter veel kennis.

²⁵ Zoals bij de anonieme status uitgelegd is deze vorm van berichten plaatsen typisch niet toegestaan, het digitaal ondertekenen van berichten is voor een enkeling mogelijk en het gebruik van privé-informatie als sofnummers wordt vooral gebruikt bij websites waar gebruikers overheidszaken kunnen regelen of waar transacties plaatsvinden.

geval als de gebruiker zich anoniem waant. Zoals we op de anonimiteit-identiteitsschaal hebben gezien is volledige anonimiteit bij het plaatsen van berichten praktisch onmogelijk. En wanneer vanuit een bijna anonieme status de wet wordt overtreden kan justitie wel achterhalen wie de overtreder is²⁶. De bijna anonieme status heeft hier dus waarschijnlijk geen invloed op het gedrag van de gebruiker, tenzij deze zich volledig anoniem waant.

Er is een gedragsverandering die pas opspeelt door de mogelijkheid van het gebruik van pseudoniemen of anonimiteit. In de huidige opzet van het internet hebben we de mogelijkheid om pseudoniemen aan te nemen en zo meerdere identiteiten aan te nemen. Hier zouden we onze kennis en onze levenservaring mee kunnen verrijken, door informatie en discussies vanuit andere standpunten te benaderen. Matthews (2008) zou hier echter gevaren in zien voor de vorming van ons zelfbeeld. Hij vindt het essentieel voor een persoonlijkheid dat deze een verhaal afbeeldt. Hij volgt hierbij de definitie van de narratieve identiteit, je identiteit moet een coherent verhaal vormen met wie je was, en wie je zal zijn. De keuzes die je vervolgens in het leven maakt moet je kunnen extrapoleren naar wie je zal zijn als je de keuze hebt gemaakt en deze persoon moet rijmen met wie je in het verleden bent geweest. Hij zou graag zien dat er beperkingen worden opgelegd aan technologieën waarbij je jezelf niet zoals in het echte leven kunt presenteren, zodat er altijd sprake is van één identiteit. Het is dan niet meer mogelijk om anoniem of onder een pseudoniem te communiceren. Daarnaast zou hij technologieën die de mogelijkheid bieden om een nieuwe identiteit aan te nemen en die ons zelfbeeld verstoren willen vermijden, omdat deze het coherente verhaal rond een persoon en zijn identiteit kunnen verwarren. Het is onvoorstelbaar dat we het internet om deze reden af zouden schaffen in de huidige tijd, maar of het mogelijk is om anonimiteit en pseudonimiteit te blokkeren op het internet zullen we in de volgende hoofdstukken onderzoeken.

In het geval van anonieme communicatie of communicatie onder een pseudoniem is het ook moeilijker om te weten met wie je online communiceert. Ook als mensen niet anoniem communiceren is het al mogelijk om elkaar verkeerd te begrijpen, omdat je uit andere sociale kringen komt, maar als beide gebruikers voor elkaar anoniem zijn wordt het nog moeilijker erachter te komen met wie (of wat voor soort persoon) je te maken hebt. Hiervoor is het niet noodzakelijk dat gebruikers volledig anoniem zijn, zolang er geen wetten worden overtreden kunnen gebruikers in ieder geval voor elkaar anoniem zijn.

We hebben gezien dat het internet ons minder kwetsbaar en eindig maakt. Anonimiteit heeft op eindigheid geen invloed, maar wel op kwetsbaarheid. Naarmate we ons meer anoniem wanen voelen we ons minder kwetsbaar. Gevoelige onderwerpen bespreken en ongehinderd je mening geven gaan nog makkelijker als dit anoniem²⁷ kan. Deze verder verminderde kwetsbaarheid verergerd echter ook de negatieve gevolgen hiervan: het verder uitdiepen en ontwikkelen van onze kennis, het bepalen van relevantie van informatie en het inschatten van het belang van zaken. Daarnaast kun je niet op

²⁶ Wie aansprakelijk is voor de overtreding (de eigenaar van de website of de gebruiker die het bericht heeft geplaatst) is een andere discussie. Dit zal later uitvoeriger aan bod komen. Toch is deze kwestie wel relevant: als de eigenaar aansprakelijk is, is het voor de gebruiker geen drempel om valse informatie te verspreiden, al dan niet anoniem.

²⁷ Wederom gaat het hier om een bijna anonieme status, wat zo goed als anoniem betekent ervan uitgaand dat er geen wetten worden overtreden.

anonieme gebruikers vertrouwen²⁸, waar dit wel mogelijk is vanaf het gebruik van een tijdelijk of plaatselijk pseudoniem.

We zien dat anonimiteit de negatieve gedragsveranderingen, of de gevolgen hiervan, en de invloed op een aantal kernwaarden van mensen op het internet kan versterken, maar niet per se veroorzaakt. Levmore (2010) bevestigt dit:

[I]t is catchy to say that the Internet has an anonymity problem, the real problem is one of offensive or noisy information[.]²⁹

Toch wil hij de mate van anonimiteit op het internet beperken. Zodra er sprake is van het overtreden van de wet moet het volgens Levmore mogelijk zijn om de overtreders te achterhalen en te straffen. Het is, volgens hem, dus niet de oorzaak van de negatieve gedragsveranderingen, maar wel een middel om deze te beperken.

Voordat ik verder in ga op de mogelijkheid om anonieme communicatie te beperken zal ik de invloed van deze anonimiteit ook op een paar praktijkvoorbeelden toetsen. We weten nu welke gedragsveranderingen in de hedendaagse literatuur worden besproken en in hoeverre anonimiteit een rol hierin speelt. Maar wat zien we zelf aan ongewenst gedrag als we ons online begeven en in hoeverre is dat toe te schrijven aan anonimiteit? Deze vraag zal ik beantwoorden aan de hand van een klein praktijkonderzoek op een aantal Nederlandse websites. Allereerst zal ik een aantal grote nieuwssites van Nederlandse dagbladen vergelijken, waar verschillende maten van anonimiteit worden gehanteerd bij het reageren op nieuwsberichten. Vervolgens bespreek ik nog enkele voorbeelden van bekende blogs, fora en chatkanalen.

3.2.1. Praktijkonderzoek

Nieuwssites

Drie prominente voorbeelden van websites waar veel reacties worden geplaatst zijn nieuwssites, blogs en fora. Nieuwssites kunnen gelieerd zijn aan een krant (De Telegraaf, het AD), maar kunnen ook op zichzelf staan (nu.nl, tweakers.net). De website-eigenaar bepaalt welke vorm van identificatie vereist is om te kunnen reageren op berichten en waar dit toegestaan is. Veel van de Nederlandse nieuwssites waar mag worden gereageerd op berichten laten gebruikers een account aanmaken voordat ze hun reactie mogen plaatsen³⁰. Dit account wordt geregistreerd met een gebruikersnaam en een e-mailadres dat moet worden geverifieerd (maar niet aan medegebruikers wordt getoond). Tevens wijzen de kranten vaak, middels een huisreglement, op het feit dat de IP-adressen³¹ van de gebruikers die reacties plaatsen worden bijgehouden. Ook zijn er nieuwssites waar nergens gereageerd kan worden³² of slechts heel

²⁸ Je weet immers nooit met wie je te maken hebt. Als er sprake is van een tijdelijk of plaatselijk pseudoniem is dit al anders, dan kun je erop vertrouwen dat dezelfde gebruiker gedurende een discussie in principe vanuit een zelfde standpunt, of in ieder geval achtergrond, redeneert.

²⁹ Levmore (2010): p. 61-62.

³⁰ Dit geldt onder andere voor de Trouw, de Volkskrant en AD.

³¹ Dit adres staat geregistreerd bij de afnemer van een internetabonnement. Hiermee kan op gerechtelijk bevel worden achterhaald welke persoon de eigenaar van de internetverbinding is, waaronder de reactie is geplaatst.

³² Bijvoorbeeld het Parool.

sporadisch³³. Bij sommige nieuwssites³⁴ hoeft geen account te worden geregistreerd om te reageren, het opgeven van een naam en een e-mailadres is voldoende. Dit e-mailadres hoeft niet te worden geverifieerd. Tenslotte kunnen nieuwssites ervoor kiezen om reacties direct te plaatsen of deze eerst door de redactie te laten goedkeuren aan de hand van het huisreglement.

Wanneer een gebruiker zich moet registreren om te kunnen reageren is deze al een stuk minder anoniem. Hetzelfde (plaatselijke) pseudoniem dat hij bij registreren opgeeft wordt bij elke reactie die hij onder dit account schrijft geplaatst en kan in principe niet door iemand anders worden gebruikt. Men kan dus patronen ontdekken in argumentaties van deze gebruiker en als hij in een reactie informatie over zichzelf geeft (bijvoorbeeld in welke stad hij woont), dan kunnen andere gebruikers deze informatie gebruiken om een profiel op te bouwen van deze gebruiker. Als deze gebruiker vaak genoeg goede inhoudelijke reacties geeft zal deze een goede reputatie opbouwen en zal hij in het vervolg niet snel geneigd zijn kortzichtige berichten te plaatsen. Als er moet worden geregistreerd voor het plaatsen van reacties is er sprake van “permanent gebruik van een pseudoniem”³⁵.

Het is natuurlijk wel mogelijk om nog een account aan te maken, waarmee wel kortzichtige berichten kunnen worden geplaatst. Als hier een nieuw e-mailadres ter verificatie voor wordt gebruikt³⁶ zal hij als twee personen op de site bestaan en beïnvloeden de kortzichtige berichten van de ene account niet de goede reputatie van de andere account.

Op de krantenwebsites waar niet hoeft te worden geregistreerd is voor de gebruikers nooit duidelijk of deze persoon al eerder reacties heeft geplaatst. Pseudoniemen kunnen hergebruikt worden of er kan voor iedere reactie een nieuwe naam ingevoerd worden. Als een naam meer dan één keer voorkomt betekent dit niet dat het om dezelfde persoon gaat, omdat er geen geregistreerde namen bestaan. De laatste vorm van reageren biedt de grootste anonimiteit op Nederlandse krantensites. Het opgegeven e-mailadres hoeft niet geldig te zijn en is alleen bij de krant zelf bekend. Als er per bericht een andere naam wordt gekozen (of eventueel per discussie) valt de gebruiker onder de bijna anonieme gebruikers.

Om de verschillen tussen de twee anonieme statussen op deze sites te onderzoeken gebruik ik een artikel over Piqué, een verdediger van FC Barcelona, die de speelwijze van Real Madrid veroordeelt. Dit artikel is zowel op het AD als op de Telegraaf geplaatst en bij beide mag worden gereageerd. Bij het AD moet hiervoor eerst geregistreerd worden, bij de Telegraaf moet een naam, een woonplaats en een e-mailadres worden opgegeven (maar deze worden niet geverifieerd). Een ander verschil tussen beide websites is dat er bij de Telegraaf een duidelijk huisreglement geldt, waarnaar ook wordt verwezen bij het reageren op het bericht. Een dergelijk reglement kan ik bij AD niet vinden, maar het kan zijn dat deze wordt getoond als de gebruiker zich heeft geregistreerd. In het huisreglement van de Telegraaf (2011a; website) staat duidelijk vermeld:

³³ Bijvoorbeeld NRC Handelsblad.

³⁴ Bijvoorbeeld de Telegraaf en het NRC Handelsblad.

³⁵ Dit is geen plaatselijk of tijdelijk gebruik van een pseudoniem, omdat dat meer zou gelden voor het hanteren van eenzelfde pseudoniem binnen een discussie. Registratie zorgt ervoor dat de gebruiker onder dezelfde naam reageert op verschillende nieuwsberichten, waardoor het gebruik niet meer tijdelijk is.

³⁶ Per e-mailadres wordt in de regel maar één accountregistratie toegestaan. Het is echter mogelijk om gratis een tijdelijk e-mailadres aan te maken en deze alleen te gebruiken voor de verificatie van het account.

2. Er zijn fatsoensregels. Reacties waarin niet fatsoenlijk wordt omgegaan met anderen en andermans mening niet wordt gerespecteerd, worden niet geplaatst.

9. Schelden op of beledigen van mede-lezers wordt niet op prijs gesteld. Reacties met scheldwoorden en/of beledigingen worden niet geplaatst.

22. Reageer op de inhoud van een artikel, niet op andere reacties.

De Telegraaf is de enige die een regel als 22 heeft opgenomen in het reglement. Op andere nieuwssites mag wel op andere reacties worden gereageerd, waarbij soms wel wordt aangegeven dat het een inhoudelijke reactie met argumenten moet zijn.

Het eerste dat opvalt aan de reactie op het artikel op AD (2011; website) is dat er betrekkelijk veel op elkaar wordt gereageerd in de reacties. De gebruikers die het voetbal van Real Madrid veroordelen worden door andere gebruikers direct weggezet als 'blinde Barcelona-aanhangers'. De reacties op het artikel van de Telegraaf (2011b; website) zijn niet op de andere reacties gericht, conform het reglement. Hier wordt echter ook veel minder een discussie gevoerd. Er wordt door iedereen direct op het artikel gereageerd en niet op tegenargumenten van andere gebruikers. Er wordt geen discussie gevoerd, waar dat bij het artikel op het AD wel het geval is.

Er bestaat maar één grote Nederlandse nieuwssite die niet bij een krant hoort en zich niet specialiseert op een enkel onderwerp. Op Nu.nl kan wel worden gereageerd op nieuwsberichten (zelfs op alle nieuwsberichten), maar deze reacties worden niet op de nieuwssite zelf geplaatst. Onder elk artikel staat een knop waarmee naar hetzelfde artikel op de website Nujij.nl wordt verwezen, waar de headline van het berichten met alle reacties wordt getoond. Je kunt je registreren op deze website, maar dat hoeft niet; er kan ook met enkel een e-mailadres worden gereageerd. Reacties worden direct geplaatst, maar kunnen achteraf worden verwijderd. Tevens is er een set huisregels opgesteld, deze bevat bijvoorbeeld:

Ga met nette bewoordingen met elkaar in discussie en speel niet op de persoon. Schelden en beledigen zijn uiteindelijk een zwakgebod.

Op Nujij is geen plek voor discriminatie, belediging, opruiing of ander strafbaar gedrag.

Op Nujij (2011; website) wordt eenzelfde artikel besproken als we ook bij het AD en de Telegraaf hebben gezien: Piqué veroordeelt het voetbal van Real Madrid. Ook hier gaan de bezoekers met elkaar in discussie (net als bij het AD, waar dat ook is toegestaan). Wat opvalt is dat op deze site in de discussie ook gebruikt gemaakt wordt van externe bronnen. Andere artikelen en filmbeelden worden aangehaald om een punt te maken. Ook wordt hier niet alleen gereageerd op de berichten van anderen waar men het niet mee eens is. De berichten waar men het wel mee eens is worden soms nog verduidelijkt met een andere bron. Daarnaast valt het op dat de reacties langer zijn dan op de aan een krant gelieerde websites; sommige reacties zijn zelfs een (klein) betoog. De discussie die uit de reacties ontstaat lijkt hier het verst ontwikkeld en de verschillende standpunten worden uitvoerig toegelicht. In de reacties is een goede afspiegeling van de mening van de gebruikers te lezen en daarmee voegen de reacties op het artikel op deze site het meeste toe aan het originele nieuwsartikel.

Tenslotte zijn er nog nieuwssites die zich op specifieke onderwerpen concentreren. Er zijn sites die het nieuws op het gebied van technologie, fotografie of muziek verzamelen. Een bekend voorbeeld in

Nederland is de technologiesite Tweakers (2011; website). Het is een veelzijdige website waar zowel nieuws, prijsvergelijkingen, recensies en vacatures met betrekking tot technologie worden geplaatst en waar een grote en levendige gemeenschap van gebruikers bestaat. Het is ook hier niet mogelijk om anoniem te reageren op berichten (ook niet binnen de gemeenschap) en het opgeven e-mailadres bij registratie wordt geverifieerd. Wel wordt er gestimuleerd goede nieuwswaardige berichten en reacties op te sturen, door een vergaand reputatiesysteem. Hoe dit systeem precies werkt zal ik later bespreken in de hoofdstukken over regulatie van gedrag op het internet. Wel zorgt dit systeem ervoor dat er veel reacties op andere gebruikers worden gegeven en dat er zo, net als bij Nujij, een levendige discussie ontstaat. Daarnaast beïnvloedt het systeem de kans dat reacties worden getoond: standaard worden alleen de hoog gewaardeerde reacties getoond.

Op de besproken grote Nederlandse nieuwssites is anoniem reageren niet mogelijk. Wel zien we verschillen in anonimiteit: soms moeten gebruikers zich registreren (permanent pseudoniem), soms volstaat het opgeven van een e-mailadres. Op de websites waar een huisreglement van toepassing is houdt men zich hieraan, of wordt er door de eigenaar van de site op opvolging gelet. Het huisreglement kan de discussie beperken, zoals we bij de Telegraaf hebben gezien, door het reageren op andere reacties niet toe te staan. Ook zien we dat het verplichten van registratie (AD) niet per definitie de kwaliteit van de inhoudelijke discussie ten goede komt, zonder deze registratie verplicht te stellen (Nujij) is een kwalitatieve inhoudelijke discussie ook mogelijk. Dit verschil kan echter ook veroorzaakt worden doordat in het huisreglement van Nujij is opgenomen dat er niet op de persoon gespeeld kan worden. Of een dergelijk punt ook in een reglement van het AD is opgenomen is niet duidelijk. Tenslotte zien we dat er ook andere manieren zijn om de kwaliteit van discussies hoog te houden, zoals bij Tweakers.net. Daar bepalen de gebruikers zelf welke reacties wel en niet relevant zijn voor de discussies. Om te reageren moet hier echter wel geregistreerd worden, het is dus niet duidelijk of dit ook zou gelden voor websites waar anoniem mag worden gereageerd.

Blogs

Blogs hebben veelal één onderwerp of één persoon centraal. Blog is de afkorting van weblog, dat letterlijk digitaal dagboek betekent³⁷. Een blog kan ook gebaseerd zijn op nieuws, maar heeft een subjectiever karakter dan een echte nieuwssite. Inmiddels wordt er ook vaak gesproken over 'vlogs' (videologs), waarop een filmdagboek kan worden bijgehouden. Voorbeelden van grote blogs gebaseerd op nieuws in Nederland zijn Fok.nl en GeenStijl. Aan de hand van voorbeelden zal ik laten zien dat het hier niet gaat om puur objectieve nieuwsberichten:

Op Fok.nl staat onderaan het nieuwsbericht dat zanger VanVelzen³⁸ trouwambtenaar is de opmerking "Hier zat nog een foto bij, maar VanVelzen stond verstopt achter een tafelpoot"³⁹.

Op GeenStijl wordt een zogenaamd persbericht van mobiel telecomleverancier T-Mobile geplaatst dat begint met de woorden "Hallo hallo, is er bereik? Hier spreekt het wetenschappelijke bureau van T-Mobile. We komen graag nog even terug op de netwerkontvangst waar onze klanten altijd zo over zeuren. [...]We hebben even wat research gedaan en stuiten daarbij op een zeer interessant artikel dat we dan ook direct gelinkt hebben op onze klantenservice

³⁷ Volgens het Nederlandse woordenboek "Van Dale".

³⁸ Artiestennaam van de zanger Roel van Velzen.

³⁹ Fok.nl (2011; website).

pagina.”⁴⁰, die doen vermoeden dat de organisatie van T-Mobile dit letterlijk zelf zo zou hebben gezegd. Ook wordt er een opsomming gemaakt van de stellingen die T-Mobile op de website zou hebben staan, welke verdraaid zijn.

Bij Fok.nl zijn de nieuwsberichten in principe objectief, maar staan er soms wel grappen van de auteurs in het bericht. Bij GeenStijl is duidelijk sprake van het omvormen van berichten om mensen en organisaties uit de tent te lokken. Op beide sites moet worden geregistreerd (op basis van e-mailadres) en wordt bij het registreren ingestemd met de huisregels of algemene voorwaarden. Als de gebruiker zich bij het reageren niet aan deze regels houdt kan het bericht worden verwijderd of de gebruiker worden geblokkeerd. Ondanks dat op deze sites geregistreerd moet worden en er in de regels wel wordt gewezen⁴¹ op het ‘ontopic’ blijven bij het reageren, wordt er maar weinig aan het onderwerp toegevoegd op beide websites. De manier waarop nieuws wordt gebracht lijkt de soort reacties die worden geplaatst te beïnvloeden. Als deze op een (deels) subjectieve manier worden gebracht worden er naar verhouding meer ‘offtopic’ berichten geplaatst, ook al staat in de regels dat dit niet de bedoeling is. Benschop (2008; videolezing) noemt dit in zijn lezing “groepsdynamiek”: de gebruikers die reageren proberen nog een schepje bovenop de toon die het nieuwsbericht al voerde te doen en lokken elkaar uit om ook de andere reacties te overtreffen.

Er zijn niet alleen blogs die zich richten op nieuws. Blogs bestaan er in allerlei vormen en voor allerlei onderwerpen. Er zijn blogs voor fietsers die hun fietservaringen hier plaatsen, voor huisdiereigenaren, politieke partijen, reisverhalen enzovoorts. Blogs die zich op een specifiek onderwerp richten hebben vaak maar een kleine groep vaste gebruikers, waardoor verschil in reacties moeilijk te vergelijken is. Ik zal mij daarom in deze scriptie beperken tot nieuwsgelateerde sites, omdat deze grote, en gevarieerde, gebruikersgroepen hebben.

Fora en chatkanalen

De laatste vormen van publieke communicatie op het internet zijn fora en chatkanalen. Fora bestaan zelden los van andere soorten websites, vaak is het een plek op informatiesites (zoals blogs en nieuwssites, maar ook sites van verenigingen) waar een aparte plaats is gecreëerd voor discussie. Letterlijk is een forum een website waar over een bepaalde zaak kan worden gediscussieerd⁴². Chatkanalen kunnen los van websites bestaan maar zijn vaak wel aan een thema gekoppeld. Het komt vaak voor dat chatkanalen gekoppeld zijn aan een nieuwssite, blog of forum, vandaar dat ik deze toch noem.

Fora en chatkanalen zijn gemaakt voor discussies en het reageren op vorige berichten van andere gebruikers. Dit kan ook in anonieme vorm gebeuren, maar het is niet wenselijk voor de kwaliteit van de discussie om één gebruiker onder meerdere namen in dezelfde discussie te laten reageren. Fora en chatkanalen hebben een vorm van een gesprek, het is belangrijk om te weten wie je toehoorders zijn en wat zij al gezegd hebben. Dit is onder meer merkbaar doordat op fora en chatkanalen vragen worden

⁴⁰ GeenStijl.nl (2011a; website).

⁴¹ Zie de GeenStijl huisregels (2011b; website) onder de kop ‘Offtopic’ en de GeenStijl policy (2011c; website) onder de kop ‘Wat verwachten we van jou als user?’.

⁴² Van Dale.

gesteld aan de toehoorders in plaats van dat er alleen nieuwe informatie wordt gedeeld⁴³. Omdat er in deze typische situaties minder sprake is van anonimiteit⁴⁴ zal ik deze verder niet uitvoerig behandelen.

In dit kleinschalige praktijkonderzoek komt eigenlijk één vorm van ongewenst gedrag duidelijk naar voren: het op de man spelen van gebruikers op elkaar, zonder iets aan de discussie toe te voegen. Dit is echter niet volledig toe te schrijven aan anonimiteit, omdat het ook voorkomt op een website waar niet anoniem gereageerd kan worden. Wel hebben we al een paar andere oplossingen gezien die dit voorkomen, namelijk door het in het huisreglement te verbieden⁴⁵ en door gebruikers de mogelijkheid te geven om elkaars reacties kwalitatief te beoordelen. Omdat dit slechts een kleinschalig praktijkonderzoek is geweest en slechts een klein aantal soorten websites is besproken, kunnen we op basis van dit onderzoek geen harde conclusies trekken over de invloed van anonimiteit op het reageergedrag van gebruikers. Mede doordat we hebben gezien dat het negatieve gedragsveranderingen, of de gevolgen hiervan, op het internet kan versterken, wil ik toch onderzoeken of we deze invloed kunnen beperken: ofwel met huidige regelgeving of met een andere oplossing.

⁴³ Ik sluit niet uit dat dit bij de andere vormen van reageren, namelijk op nieuwssites en blogs, niet voorkomt, maar het is minder gebruikelijk. Op een forum of in een chatkanaal kun je bijvoorbeeld aan de lezers vragen: “wat vinden jullie van de nieuwe plannen van Merkel en Sarkozy?” zonder daar een uitgebreide context bij te hoeven geven.

⁴⁴ Veel fora en chatkanalen bestaan uit gebruikers die elkaar in het echte leven kennen of die elkaar regelmatig online treffen en waarvan naar verloop van tijd wel identificerende kenmerken van bekend zijn.

⁴⁵ Onderzoeken en publicaties over het verband tussen huisregels en gedrag online heb ik niet kunnen vinden. De invloed van huisregels op gedrag op het internet is wel interessant: het gebruik van huisregels wordt veelvuldig toegepast maar zijn deze effectief en hoe bepaal je wat hier wel of niet in moet komen te staan?

4. Bestaande regelgeving en gedragsveranderingen op het internet

Op basis van het vorige hoofdstuk weten we in hoeverre anonimiteit een rol speelt in de volgende gevolgen van het internet die we willen beperken:

- Het gemakkelijk plaatsen van valse informatie zoals geruchten.
- Het aan kunnen nemen van meerdere identiteiten (pseudoniemen).
- Het niet kunnen weten met wie je te maken hebt.
- De verminderde kwetsbaarheid van het leven.

We komen nu aan bij de derde stap uit Wiener's methode: pas alle bestaande ethische principes, wetten, regels en praktijken op het gebied van menselijk gedrag die in deze gemeenschap gelden toe als dat mogelijk is. In dit hoofdstuk worden de mogelijkheden om anonimiteit te beperken op basis van huidige regelgeving en praktijken besproken. Ook wordt gekeken of eventuele oplossingen hiervoor ook het ongewenste gedrag beperken en of hier ook andere bestaande regelgeving van toepassing is.

Spinello (2003) behandelt in zijn boek over de moderne "cyberethiek" het gedachtegoed van Lessig (1999)⁴⁶. Volgens Lessig zijn er vier manieren om gedrag⁴⁷ te beïnvloeden⁴⁸: wetten, normen, de markt en "de wetten van de wereld"⁴⁹. Wetten zijn regels of plichten die worden opgelegd door een regering en worden afgedwongen door sancties, die bij niet naleven van de wetten worden opgelegd. Normen zijn informele regels die worden bepaald door de gemeenschap waarin je leeft. De markt bepaalt wat goederen en diensten waard zijn. Vrijwel altijd wordt deze prijs bepaald tijdens de overdracht, niet daarna zoals bij wetten en normen. De wetten van de wereld bestaan uit de (fysieke) beperkingen vanuit de natuur en van de hand van de mens. Mensen kunnen niet lopend binnen 15 minuten de Grand Canyon oversteken (hemelsbreed ongeveer 500 meter), tenzij er een brug over de kloof wordt gebouwd.

Volgens Spinello (2003) gelden deze vier beperkingen op gedrag ook voor ons gedrag op het internet. Met behulp van wetten kan een regering sancties opleggen bij bepaald gedrag. Dit gebeurt al bij het schenden van copyright; als deze schendingen zijn opgemerkt worden er boetes verstuurd.

De gehele gemeenschap van mensen op het internet kan normen hanteren. Deze normen gaan vaak over een gedragsetiquette op bijvoorbeeld chatkanalen of fora⁵⁰.

De markt betaalt meer voor reclame op veelbezochte sites dan op minder vaak bezochte sites, zodat het budget van populaire sites groeit. Zo wordt er vele malen meer betaald voor advertenties op de populaire *social media* en vacaturesite LinkedIn, dan op de vacaturesite van studentenwerk.nl.

De "wetten van de wereld" beperken zich in dit geval alleen tot het internet. Zoals het internet

⁴⁶ Lessig (1999): p. 236.

⁴⁷ In het algemeen, niet per definitie op het internet.

⁴⁸ Geordend van prescriptieve naar descriptieve manieren.

⁴⁹ Eigen interpretatie van de term "architectuur", waar natuurwetten in combinatie met aanpassingen die de mens hieraan kan doen worden aangeduid.

⁵⁰ Binnen een website kunnen ook sancties worden opgelegd, als men zich niet gedraagt kan middels huisregels de sanctie worden opgelegd dat de gebruiker geblokkeerd wordt. Deze sancties zijn minder vergaand dan sancties die wetten op kunnen leggen en zijn bijvoorbeeld alleen van toepassing op een geregistreerd e-mailadres. De gebruiker kan gemakkelijk met een ander e-mailadres een nieuw account registreren en zo verder gaan met zich misdragen, zonder dat hij/zij hier veel schade aan ondergaat.

ontworpen is, is het bijvoorbeeld niet tastbaar. Dit is een beperking die inherent aan het internet is. De mogelijkheden van het gebruik van het internet kunnen verder worden beperkt door speciale software, die bijvoorbeeld pornografische websites afschermt.

4.1. Anonimiteit beperken

Als we uitgaan van de vier hiervoor genoemde manieren om gedrag te beïnvloeden, bestaan er dan al mechanismen die anonimiteit beperken? Er zijn in Nederland in ieder geval geen wetten die anoniem zijn verbieden en hier sancties voor opgelegd hebben. In dit antwoord schuilt ook meteen al de moeilijkheid van het gebruik van wetten om internetgedrag te beïnvloeden: het internet is grensoverschrijdend. Toch zijn wetten, als ze door de juiste besluitvormingsorganen worden opgesteld, het meest direct en het meest eenduidig. Wanneer en waarop ze toepasbaar zijn is vastgelegd en te raadplegen. Er is, in ieder geval nu, geen instantie die de autoriteit bezit om wetten voor een dergelijke grensoverschrijdende technologie voor te schrijven, dus wetten zijn op dit moment geen beperking voor anonieme communicatie en zullen dat ook niet binnen afzienbare tijd worden.

Ook is er geen consensus binnen de internetgemeenschap of anonimiteit op het internet een goed principe is of juist niet. Er zijn verschillende voorbeelden bekend waar anonimiteit een positief effect op het leven van mensen kan hebben, maar ook waar dit juist een negatief effect heeft. Daarnaast kan de gemeenschap wel besluiten dat anonimiteit onwenselijk is, het blijft mogelijk om websites zo in te richten dat hier anoniem gecommuniceerd kan worden. Hier heeft de gemeenschap zelf geen invloed op. Als dergelijke websites eenmaal bestaan kan een gebruiker er alleen voor kiezen om deze websites te ontwijken. Een norm van de internetgemeenschap zou dus kunnen zijn dat websites waar anonieme communicatie mogelijk is dienen te worden vermeden. Dat er nu al sprake is van een dergelijke norm lijkt mij onwaarschijnlijk, deze is mij in ieder geval niet bekend.

De markt stimuleert anonimiteit op dit moment niet. Er is veel geld te verdienen met het verkopen van informatie over personen en de waarde van deze informatie loopt alleen maar op. In een blog over het nieuwe sociale medium Google+ vertelt Ingram (2011; website) dat bedrijven als Facebook en Google+ voor winstdoeleinden op zoek zouden kunnen zijn naar informatie over de echte persoon achter een profielnaam. Hoe meer informatie er beschikbaar is en hoe beter deze is, des te kostbaarder is het profiel. Jensen (2011; krantenartikel) zegt dat privé-informatie "zo lucratief [is geworden], dat de jacht erop steeds intenser wordt"⁵¹. Dit zou betekenen dat websites met een winst oogmerk anonimiteit eerder zullen schuwen dan mogelijk maken. Dit betekent niet dat websites met een winst oogmerk per definitie geen anonieme communicatie zullen toestaan. Er kan ook geld worden verdiend met advertenties en als een website waar anonieme communicatie is toegestaan zeer populair is onder internetgebruikers kan hier ook voldoende geld mee worden verdiend. Als er een risico bestaat dat deze populariteit afneemt als anonieme communicatie wordt beperkt nemen ook de advertentiegelden af, waardoor dit niet snel uitgevoerd zal worden. Aan de andere kant heeft lang niet elke website een winst oogmerk. Anonieme communicatie zal dus niet voor het gehele internet door de markt beperkt worden, maar de markt kan er wel voor zorgen dat dit op steeds minder plaatsen mogelijk is. Tenslotte kan het ontwerp van het internet ook beperkingen opleggen aan anonieme communicatie. Dat

⁵¹ Jensen (2011; website) stelt dat met privé-informatie macht kan worden verworven. Als voorbeeld gebruikt zij Wikileaks, waar een burger, Julian Assange, macht heeft verworven door privé-informatie van onder andere politici online te lekken.

dit ook echt het geval is hebben we al gezien bij het opstellen van de anonimiteit-identiteitsschaal. Er bestaat, bij online communicatie, geen geheel anonieme status maar slechts de beperkt anonieme status. Het ontwerp van het internet zorgt ervoor dat communicatie op websites alleen mogelijk is als in ieder geval bekend is met welke computer⁵² de gebruiker met de website communiceert. Voor gebruikers onderling kun je echter wel anoniem zijn. Dit is moeilijk aan te passen in het ontwerp van het internet. Deze is namelijk zo ontworpen, dat alles mogelijk is. Dat wil zeggen, er kunnen altijd nieuwe manieren van coderen, weergeven en transport van data worden geïntroduceerd. Het enige vereiste is dat de gebruiker de juiste hard- en software tot zijn beschikking heeft om deze codering, weergave en datatransport te kunnen verwerken en interpreteren. Het ontwerp van het internet staat in principe geen volledige anonimiteit toe; als wetten worden overtreden kan de identiteit meestal worden achterhaald. Het ontwerp is echter niet aan te passen naar een vorm waar ook bijna anonieme communicatie onmogelijk is.

4.2. Negatieve gedragsveranderingen beperken

Er is dus geen manier waarop huidige regelgeving de invloed van anonieme communicatie op het hedendaagse internet kan beperken. Bestaat er wel huidige regelgeving die de gedragsveranderingen veroorzaakt of versterkt door anonimiteit beperkt?

Valse informatie

Vrijwel elk land heeft in zijn wetgeving een artikel opgenomen waarin staat dat het verboden is om foutieve informatie rond personen en organisaties te verspreiden. Dergelijke uitspraken vallen onder laster en smaad en zijn dus bij wet verboden. Toch zien we dat het geregeld voorkomt dat deze uitspraken online worden gepubliceerd. De gebruikers die deze informatie plaatsen zijn strafbaar, in ieder geval voor Nederlandse wetgeving. Maar ook hier zien we dat de globalisering van het internet de wetgeving dwars kan zitten⁵³. Allereerst is er de vraag van aansprakelijkheid: wie is er aansprakelijk voor het publiceren van de valse geruchten? Is dat de gebruiker die de informatie op het internet invoert of de eigenaar van de website waar de informatie op wordt gepubliceerd? In Nederland is de regelgeving rond dit onderwerp onduidelijk. Een website-eigenaar wordt aansprakelijk gehouden voor de informatie die er wordt gepubliceerd, zelfs als die van andere gebruikers komt, maar alleen als er ooit op de website een reactie van een gebruiker is verwijderd of aangepast. Een website-eigenaar geeft hier namelijk mee aan dat ze een beleid heeft en ingrijpt als reacties naar zijn of haar mening uit de hand lopen. Wanneer er in reacties sprake is van laster en smaad worden er wetten overtreden, en daar hoort een website-eigenaar dan ook automatisch van te vinden dat deze reacties ongepast zijn. Een voorbeeld van een website waar dit niet voor geldt is Youtube, een videoblog waar gebruikers zelf filmpjes kunnen

⁵² Althans, het adres waarop deze computer bereikbaar is.

⁵³ Volgens Levmore (2010) zijn gebruikers die de wet overtreden op het internet onder een bijna anonieme status niet strafbaar. Hij bedoelt hier eigenlijk alleen de Verenigde Staten mee, waar de Communications Decency Act gebruikers beschermt voor het vrijgeven van persoonlijke informatie op basis van gegevens als een IP-adres: de Internet Service Provider is niet verplicht om te melden wie de eigenaar van een IP-adres is, ook als vanaf dit adres een overtreding is begaan. In Nederland is dit niet het geval, al kan een provider wel een goed onderbouwde aanklacht vereisen alvorens de gegevens te overhandigen. Of dit verschil ook echt een verschil in gedrag op het internet veroorzaakt is interessant, als blijkt dat er op Nederlandse 'anonieme' websites minder sprake is van onwettig gedrag (zoals smaad en laster) kan dit voldoende reden zijn om de Communications Decency Act in de Verenigde Staten af te schaffen of te veranderen.

publiceren. Ook kan er op video's worden gereageerd, maar Youtube modereert deze reacties niet. Daarom zijn zij ook niet aansprakelijk voor wat er in deze reacties staat. Deze verantwoordelijkheid leggen ze bij de gebruiker die de video heeft geüpload neer, hij of zij kan bepalen of er reacties mogen worden gegeven en kan de reacties achteraf bewerken of verwijderen. Of de aansprakelijkheid hiermee ook bij deze gebruiker komt te liggen is niet duidelijk, mede doordat Youtube een grote internationale website is en het dus niet duidelijk is onder welke wetgeving dit zou vallen. Geldt de regelgeving uit het land waar de Youtubeservers staan? En wat als deze in verschillende landen staan? Of gelden de regels uit het land van de gebruiker? Dan zou de regelgeving per video anders zijn, wat ook niet veel duidelijkheid verschaft. Dergelijke vragen spelen ook op als eenmaal bekend is wie aansprakelijk is: als er over wordt gegaan tot vervolging, welke instantie moet dit dan uitvoeren?

We zien dat er wel een mechanisme is dat ons moet beschermen tegen het publiceren van laster en smaad, maar dat het uitvoeren van dit mechanisme nog niet goed is uitgedacht voor toepassing op het internet.

De markt geeft daarnaast een slecht voorbeeld als het gaat om het verspreiden van geruchten. Er bestaan over de hele wereld veel tijdschriften die nieuwsberichten rond bekende personen publiceren en daarbij nogal eens valse geruchten verspreiden. Deze bladen staan hier om bekend en toch worden ze door het publiek gekocht. Daarom zou ik zeggen dat het verspreiden van roddels geaccepteerd wordt door de gemeenschap: er wordt zelfs geld betaald om deze te kunnen lezen.

Op dit moment is de Europese Commissie wel bezig met een 'recht op vergeten', waarbij organisaties gegevens moeten verwijderen die niet langer nodig zijn of wanneer de gebruiker (de 'eigenaar' van de informatie) hierom vraagt⁵⁴. Als dit recht daadwerkelijk vastgelegd gaat worden zal het makkelijker worden voor personen om valse informatie die over hen is verspreid te verwijderen, mits deze informatie op een website van een Europese organisatie staat.

Het aannemen van meerdere identiteiten (pseudoniemen)

Er bestaat geen regelgeving die de mogelijkheid om meerdere online identiteiten aan te nemen beperkt. Ook is het internet zo ontworpen dat dit mogelijk is. We zien wel dat de markt dit probeert te beïnvloeden; op veel websites is het mogelijk om in te loggen met een account van een andere website, bijvoorbeeld van sociale mediasites als Facebook en Google+. Zo kunnen deze websites nog meer informatie rond hun gebruikers verzamelen, waardoor de profielen in waarde stijgen.

Het is wel verboden om je voor een ander uit te geven tegenover overheidsinstanties en justitie en dit geldt ook, zover van toepassing, op het internet.

Met wie heb je van doen

Omdat het mogelijk is om meerdere identiteiten aan te nemen weet je vaak niet met wie je online te maken hebt. Als er slechts sprake zou zijn van één identiteit, zowel online als in het dagelijks leven, zou je gemakkelijk meer informatie van de gebruiker op kunnen zoeken en zo een idee krijgen van wie die gebruiker is. Zoals we hierboven echter hebben gezien beïnvloedt alleen de markt op dit moment dit gedrag.

⁵⁴ Prins (2011).

Verminderde kwetsbaarheid

Ook voor het vergroten van de kwetsbaarheid online zie ik als enige oplossing het beperken tot slechts één identiteit. Alleen dan vang je de eindigheid en de specifieke kwetsbaarheid die we ook in het dagelijks leven kennen en die ons de verdieping in ons leven brengt.

Ik heb nu besproken op welke manieren er invloed op internetgedrag kan worden uitgeoefend en in hoeverre bestaande regelgeving en praktijken toepasbaar zijn op anonimiteit op het internet en op de negatieve gevolgen van het gedrag die we hebben gezien. Het is duidelijk dat bestaande regelgeving en praktijken voor geen van deze een oplossing bieden. Dit geldt voor de bestaande wetten, normen, de markt en de architectuur van het internet. Daarom gaan we nu over naar stap vier uit de methodologie van Wiener: op basis van het doel van menselijk leven (floreren) en de principes van rechtvaardigheid moet een oplossing voor deze problemen in de internetgemeenschap worden gevonden.

5. Een oplossing buiten de bestaande regelgeving

We hebben onderzocht welke gedragsveranderingen de nieuwe technologie van het internet met zich mee heeft gebracht. Vervolgens hebben we gekeken in hoeverre anonimiteit hier een rol in speelt. Na een kleinschalig praktijkonderzoek is onderzocht of bestaande regelgeving en praktijken van toepassing zijn op de gedragsveranderingen waar anonimiteit een rol in speelt en of anonimiteit zelf beperkt kan worden. Hier bleek de huidige regelgeving en praktijken geen uitkomst in te bieden. Daarom benaderen we de problemen nu vanuit de vierde stap uit de methode van Wiener: als bestaande principes, wetten, regels en gebruiken niet toereikend zijn voor het beantwoorden van de vraag of de casus niet ophelderen moet op basis van het doel van menselijk leven (floreren) en de principes van rechtvaardigheid een oplossing voor het probleem in deze gemeenschap worden gevonden. Deze principes van rechtvaardigheid bestaan uit vrijheid, gelijkheid, welwillendheid en minimale schending van vrijheid (in gemeenschappen)⁵⁵.

Ook Spinello (2003) geeft een mechanisme waarmee oplossingen kunnen worden gevonden voor problemen waar bestaande regelgeving en praktijken niet voldoende zijn. Hij beargumenteert dat de vier methodes waarmee gedrag kan worden beïnvloed (wetten, normen, de markt en de wetten van de wereld), moeten worden gebaseerd op ethische waarden, omdat deze 'metanormen' bevat:

The fundamental principles of ethics [...] are metanorms, since they have universal validity.⁵⁶

Deze uitbreiding maakt het model van Lessig bruikbaar, aldus Spinello. De ethische waarden die we hiervoor moeten gebruiken zijn de benodigde waarden voor menselijk floreren. Net zoals Wiener acht Spinello menselijk floreren ook als ultiem doel voor menselijk leven. De invulling van deze ethische waarden kan per persoon verschillen, maar er zijn een aantal waarden die Spinello noodzakelijk acht voor overleven en die dus voor ieder mens belangrijk zijn. Als voorbeeld noemt hij een aantal kernwaarden van James Moor: leven, geluk en autonomie. Geluk is genot en het afwezig zijn van pijn, autonomie bestaat uit een aantal waarden die we nodig hebben om onze projecten te voltooien. Wanneer het internet gereguleerd moet worden, onafhankelijk van welke methode van Lessig hiervoor wordt gebruikt, moet het principe menselijk floreren leidend zijn bij de besluitvorming:

We contend [...] that these intelligible goods, intrinsic to our humanity and essential for human flourishing, should play an architectonic or *directive role* in the regulation of cyberspace, that is, they should guide and direct the ways in which code, laws, the market, and social norms exercise their regulatory power.⁵⁷

De ethische waarden die hieruit voortvloeien zijn essentieel in de besluitvorming, omdat er goede en slechte manieren zijn om het internet te reguleren:

I am simply claiming that those who write these programs or formulate laws to regulate cyberspace should rely on ethics as a guide.⁵⁸

⁵⁵ "Minimale schending van vrijheid" is nodig om zoveel mogelijk vrijheid te waarborgen in de situatie dat mensen in gemeenschappen leven, omdat volledige vrijheid binnen een gemeenschap niet haalbaar is maar wel zoveel mogelijk moet worden beschermd.

⁵⁶ Spinello (2003): p. 4.

⁵⁷ Spinello (2003): p. 6.

Spinello doet geen uitspraken over wat de beste manier is om internet te reguleren, maar als er regulatie nodig is, dan moet dat gebeuren met als doel het leven van gebruikers te verbeteren. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bepaald, aan de hand van verschillende ethische theorieën.

5.1. Globalisering en ethiek

Ess (2008) bespreekt de globalisering van de wereld en het botsen van culturen. Door cultuurverschillen is het moeilijk om globaal geaccepteerde normen en waarden te definiëren. Verschillende culturen hanteren verschillende ethische theorieën. De leer van het ethisch dogmatisme gaat ervan uit dat er één waarde (of set van waarden) bestaat dat correct en universeel toepasselijk is voor alle mensen en altijd. Hier recht tegenover staat het ethisch relativisme, dat stelt dat er onoverkoombare verschillen tussen culturen zijn en dat er daardoor nooit een coherente ethische definitie van universele normen en waarden kunnen worden opgesteld. Ess bespreekt vervolgens voorbeelden waar geprobeerd is om tot een middenweg te komen: waar cultuurverschillen werden gerespecteerd en waar toch een set universele waarden uit is gekomen. Hij noemt een poging van Stahl om teleologische en deontologische ethiek⁵⁹ te verenigen door de notie van 'reflexieve verantwoordelijkheid'. Door uit te gaan van een eigen verantwoordelijkheid die iedereen heeft kunnen zowel daden als doelen in waarden worden uitgedrukt. Als deze notie standhoud is dit een tegenbewijs voor het ethisch relativisme. Een praktijkvoorbeeld dat hij noemt zijn de opgestelde 'internet research regulations' die zijn opgesteld door de Association of Internet Researchers. Hier zijn vertegenwoordigers uit de Verenigde Staten, Europa en Azië het met elkaar eens geworden, terwijl er zowel teleologische als deontologische waarden gehanteerd werden. Als het inderdaad mogelijk blijkt te zijn om gemeenschappen met verschillende ethische theorieën tot overeenstemming te laten komen over regelgeving, kan dit ook voor het globaal opstellen van gedragsregels online worden gebruikt.

Hij noemt ook een aantal grote obstakels voor ethisch dogmatisme. Zo zou in Europa bij onderzoek naar nieuwe technologieën (bijvoorbeeld stamcelonderzoek) niet alleen naar marktwaarde, maar vooral naar de bescherming van individuen worden gekeken. Vanuit de markt in de Verenigde Staten wordt juist gekeken naar de voordelen voor de gehele bevolking (de grootste groep), waarbij stamcelonderzoek eerder zal worden toegestaan dan in Europa⁶⁰. Deze verschillen lijken moeilijk te overbruggen. Tenslotte meent hij dat internetgebruikers online de ethiek hanteren die ze in het dagelijks leven ook hanteren. Dit zou betekenen dat een combinatie van Nederlandse en Amerikaanse⁶¹ gebruikers op eenzelfde website conflicten kan veroorzaken, doordat verschillende waarden worden gehanteerd.

De gevolgen van het toestaan van anonieme communicatie voor de verschillende ethische theorieën zijn niet altijd als slecht te omschrijven. Het gaat erom wat je met anonimiteit doet en of je niet wordt beperkt in je rechten en je plichten uit kunt voeren of om welk doel je wilt bereiken, niet of je dit middels anonieme communicatie bereikt. Het beperken van anonimiteit kan in beide gevallen alleen worden

⁵⁸ Spinello (2003): p. 7.

⁵⁹ De teleologische ethiek is gericht op het stellen van ('hogere') doelen, de deontologische ethiek op het vaststellen van rechten en plichten. Deze zijn in de praktijk moeilijk te verenigen, aldus Ess.

⁶⁰ Mits er geen andere invloedrijke bewegingen tegen een dergelijk onderzoek zijn, bijvoorbeeld de Christelijke bewegingen.

⁶¹ Uit de Verenigde Staten.

toegepast als duidelijk is dat ze deze basisprincipes aantasten. Dit geldt voor de basisprincipes van alle ethische theorieën die internetgebruikers kunnen aanhangen.

Dat het opstellen van regels onvoldoende is zien we ook terug. Ter illustratie geef ik een voorbeeld waarbij beleid rond regulatie voor online discussies moest worden vormgegeven en toegepast, en de problemen die daaruit volgden. Op het forum van de website van de studievereniging CKI in Utrecht⁶² zijn regels opgesteld omtrent het modereren van berichten door de beheerders⁶³. De reden hiervoor was dat het tot dan toe een te willekeurig beleid was: het is meermaals voorgekomen dat er berichten zijn geplaatst die volgens één van de beheerders onwenselijk waren, en vervolgens zijn verwijderd of gecensureerd. Vervolgens zijn er andere moderators die de berichten wel toelaatbaar vonden en de censuur onterecht achtten (waarbij in feite de vrijheid van meningsuiting van de forumgebruikers onnodig werd ingeperkt). Een paar jaar nadat was besloten dat de regels er moesten komen kwamen deze er ook, maar ook deze regels kunnen op meerdere manieren worden geïnterpreteerd. Er zijn minder interne discussies over het beleid, maar ze zijn er wel nog steeds. In dit voorbeeld gaat het slechts om de meningen van ongeveer tien verschillende personen over goede en slechte reacties, die al sterk uiteen kunnen lopen. Het illustreert het probleem dat als je eenmaal besloten hebt dat regulatie nodig is het nog niet zo simpel is om deze vorm te geven en toe te passen. Dit maakt het moeilijk om voor te stellen hoe een wereldwijde gemeenschap tot consensus zou komen.

Als we het niet eens kunnen worden hoe we bepalen welk gedrag goed en slecht is en welke oplossingen goed en slecht zijn wordt het moeilijk om voor de gehele internetgemeenschap tot acceptabele regelgeving en praktijken te komen. Als de notie van een reflexieve verantwoordelijkheid verder uitgewerkt zou worden zou dit wel een oplossing voor technologieën als het internet kunnen zijn. Het wordt dan mogelijk om vanuit deze reflexieve verantwoordelijkheid, die voor iedereen begrijpelijk is, regels (wetten) op te stellen waar de hele wereld zich aan moet houden en waar de globalisering het vormen en toepassen van regels niet langer in de weg staat. Net als bij het voorbeeld dat Ess al noemde van de Association of Internet Researchers. We kunnen dan vanuit één ethische taal met elkaar te communiceren, zodat we elkaar beter kunnen begrijpen. Voor nu zie ik geen manier om voor de gehele internetgemeenschap te kunnen bepalen wat goed of slecht gedrag is en of het beperken van anonieme communicatie goed of slecht is.

⁶² USCKI Incognito: <http://www.uscki.nl>.

⁶³ Het gaat hier niet om het opstellen van regels rond anoniem reageren, maar wel over het vormgeven en toepassen van een beleid dat ervoor moet zorgen dat ongewenste reacties geïdentificeerd en aangepast kunnen worden.

6. Kanttekeningen bij het beperken van anonieme communicatie

Stel dat we er toch in slagen om, al dan niet met een notie van reflexieve verantwoordelijkheid, dezelfde principes van goed en slecht te hanteren. We hebben vanuit de casus gekeken welke gedragsveranderingen het internet met zich mee heeft gebracht, hoe deze de kernwaarden van mensen beïnvloeden en wat de rol van anonieme communicatie hierin is. We hebben nog niet gekeken naar de verschillende positieve eigenschappen en gevolgen van anonieme communicatie en de negatieve gevolgen van het beperken van anonieme communicatie.

6.1. Positieve eigenschappen en gevolgen van anonieme communicatie

Gevoelige onderwerpen zijn makkelijker te bespreken als je anoniem bent, sommige zaken zijn zelfs alleen maar bespreekbaar als je anoniem bent. Er zijn schrijvers die nieuwe boeken onder een pseudoniem publiceren. Redenen hiervoor zijn bijvoorbeeld het veiligstellen van hun inmiddels opgebouwde reputatie onder een andere naam of om beter verkoopbaar te zijn. Een belangrijke andere reden is dat sommige sociale vraagstukken zo controversieel zijn dat ze deze niet onder hun eigen naam durven te publiceren⁶⁴. Het internet, zoals het nu is, is dé plek voor dergelijke vraagstukken. Als zowel de schrijver als reagerende mensen anoniem blijven is de kans groter dat zij hun volledige mening durven te geven op het vraagstuk. Anonimiteit online is dus nodig om je mening ongehinderd te kunnen geven. Bohman (2008) stelt dat het ongehinderd geven van meningen in discussies belangrijk is voor het vormen van de publieke opinie en dus voor de democratie:

Two relatively uncontroversial social conditions that have long been widely identified across many different modern theories of democracy: namely, the need for a rich associative life of civil society, and for the technological, institutional, and communicative infrastructure that permits the expression and diffusion of public opinion.⁶⁵

Het anonieme internet is hierdoor een vereiste voor democratie.

6.2. Argumenten om het te laten zoals het is

Naast de positieve eigenschappen van anonieme communicatie op het internet is er ook een aantal andere tegenargumenten voor een beperking van anonieme communicatie te noemen.

Om anonimiteit online te verbannen zal de identiteit van elke gebruiker bekend moeten zijn. Dit kan door elke gebruiker een uniek identificerend kenmerk te geven, bijvoorbeeld een nummer of een naam, die hij overal moet gebruiken of die gekoppeld moet zijn aan eventuele pseudoniemen van de gebruiker, zodat altijd die ene unieke gebruiker te achterhalen is. Dit gebeurt al bij de overheid, door informatie die bijvoorbeeld bekend is bij gemeenten en de belastingdienst onder één unieke identiteit, het Burgerservicenummer (BSN) te registreren, aldus Prins (2008; videolezing). Er ontstaat een risico dat er niet meer naar de persoon zal worden gekeken maar naar de informatie die rond dit nummer is verzameld. Er zijn ook andere risico's: gegevens die in de eerste plaats onschuldig lijken, zoals hypotheekgegevens bij het Kadaster, kunnen in combinatie met andere gegevens, bijvoorbeeld een Twitteraccount van de huiseigenaar waar hij zijn locatie en activiteiten publiek bekend maakt, leiden tot

⁶⁴ Een voorbeeld is het pseudoniem Gregorius Nekschot, die op een controversiële wijze in cartoons sociale vraagstukken aanwijst.

⁶⁵ Bohman (2008): p. 66.

een verhoogd risico op inbraak. En als alle gegevens worden bijgehouden op een unieke identiteit, wordt deze identiteit ook steeds kwetsbaarder. Mocht er identiteitsfraude met deze identiteit worden gepleegd, dan is de impact hiervan veel grootschaliger dan wanneer het gebruik van de identiteit beperkt blijft tot kleine, gesloten, systemen. Identiteitsfraude is niet nieuw, maar er is wel een explosieve toename sinds de digitalisering van veel persoonsgegevens, volgens Grijpink⁶⁶ (2011; videolezing). Daarnaast is deze fraude moeilijk om aan te pakken, de sporen van de fraude leiden immers naar het slachtoffer en niet naar de dader. Om deze reden is het des te meer belangrijk om niet naar een nummer (bijvoorbeeld het BSN) te kijken, maar naar de persoon bij wie dit nummer hoort. Als eenmaal op één plek in de keten fraude is gepleegd, breidt dit zich gemakkelijk uit naar andere plekken van de keten. Als een uittreksel uit het geboorteregister is verkregen door een fraudeur kan deze zich in een gemeente aanmelden, bankrekeningen openen, subsidies aanvragen, enzovoorts. Indien de daadwerkelijke burger bij wie dit BSN hoort hierachter komt, is het moeilijk om te bewijzen dat hij/zij de eigenaar van dit nummer is, omdat inmiddels de kenmerken van de fraudeur ook onder dit nummer zijn opgeslagen. Grijpink adviseert de burger: “We moeten leren zelf actiever te waken over onze eigen identiteit en onze privacy, met benutting van pseudonimiteit en georganiseerde anonimiteit.”. Ook moet er volgens Prins (2011; videolezing) kritischer gekeken worden naar wanneer identificatie nodig is (wie is het) en wanneer verificatie volstaat (is deze persoon dezelfde als ...), om het onnodig inperken van privacy te beperken. Het beperken van anonieme communicatie maakt de kwetsbaarheid van personen op het internet groter: identiteitsfraude gaat meer opleveren en heeft grotere gevolgen voor de slachtoffers.

De marketing director van Facebook, Randi Zuckerberg, laat via de Huffington Post (2011; website) weten dat de enige manier om online pesten tegen te gaan het verbannen van anonimiteit is. Doordat op Facebook iedereen met echte namen en e-mailadressen moet registreren zou daar naar verhouding minder gepest worden. In een blog over het nieuwe sociale medium Google+ laat Ingram (2011; website) echter weten dat het gebruik van echte namen slecht gedrag niet voorkomen, terwijl er veel positieve eigenschappen verloren gaan. Hij vertelt dat bedrijven als Facebook en Google+ voor winstdoeleinden op zoek zouden kunnen zijn naar zoveel mogelijk informatie over de echte persoon achter een profielnaam. Deze sociale mediasites bieden gratis diensten aan de gebruikers en verdienen hieraan door advertentieruimte aan te bieden. Een advertentie die aansluit bij de interesses van de gebruiker is voor bedrijven veel waard, omdat de kans groter is dat er op de advertentie wordt geklikt. Om de advertentie zo goed mogelijk bij de gebruiker aan te laten sluiten is informatie over deze gebruiker nodig en het verzamelen van deze informatie is voor de sociale mediasites dus belangrijk in hun verdienmodel. Jensen (2011; krantenartikel) zegt dat privé-informatie “zo lucratief [is geworden], dat de jacht erop steeds intenser wordt”⁶⁷. Mogelijk misbruik van de informatie die je online opgeeft is een reden om huiverig te zijn voor het geven van deze informatie. Een voorbeeld van dergelijk misbruik is het advertentiebeleid van LinkedIn⁶⁸. Een paar maanden geleden werden er namen en foto's van

⁶⁶ Hij geeft hier in zijn videolezing geen bron voor, maar stelt wel dat er met name in het buitenland een explosieve toename in (digitale) identiteitsfraude is opgemerkt.

⁶⁷ Jensen heeft meerdere boeken geschreven over hoe deze jacht ons persoonlijk en maatschappelijk leven verandert. Zie ook voetnoot 51.

⁶⁸ NRC Handelsblad (2011a; krantenartikel).

gebruikers in advertenties gebruikt, nadat dit mogelijk was gemaakt door een wijziging in de privacyvoorwaarden. Veel gebruikers hadden deze wijziging niet gelezen en voelden zich misbruikt toen ze hun gezicht in de advertenties terugzagen. LinkedIn heeft de advertentievorm toen stop moeten zetten, terwijl de advertenties LinkedIn waarschijnlijk veel geld hebben opgeleverd. Reclame van echte mensen komt namelijk geloofwaardiger over dan van acteurs en is dus voor de adverteerders gunstig. Ondanks dat LinkedIn de gebruikersgegevens niet op deze manier in heeft kunnen zetten bij het verdienen van geld gaan de andere grote sociale mediasites (Facebook en Google+) ook steeds verder in het toepassen van het gebruik van de profielen op het internet: op websites als Techcrunch⁶⁹ kan alleen nog maar met een Facebook profiel gereageerd worden en een Facebook profiel mag officieel alleen onder je eigen naam worden aangemaakt. Je kunt dan alleen nog onder je eigen naam reageren, sterker nog, je profiel waar ook op staat waar je woont, wie je vrienden zijn, enzovoorts worden ook middels de koppeling kenbaar gemaakt⁷⁰. Rodrigues (2010) claimt dat we vooral op moeten passen voor monopolieposities van sociale mediawebsites. Door competitie op de markt wordt er door dergelijke sites meer naar privacyregels gekeken en concurreren de websites ook daadwerkelijk op hoe er wordt omgegaan met de privacy van de gebruikers. Op dit moment is Facebook wereldwijd de grootste algemene sociale media website, wat resulteert in een opmerkelijk privacybeleid. Ze proberen zoveel mogelijk websites gebruik te laten maken van hun "Facebook Connect" authenticatie (zoals ook gebruikt bij Techcrunch) zonder informatie van de gebruikers met deze websites te delen, terwijl ze zelf wel de gegevens bijhouden die Facebookgebruikers op deze websites achterlaten. Ze willen geen gegevens met andere websites delen, omdat dit de privacy van de gebruikers zou schenden, maar aan de andere kant wordt het privacybeleid wel gemakkelijk versoepeld als het gaat om geld verdienen door middel van advertenties.

De oprichter van 4chan, Poole (2011; videolezing), gelooft niet in het verder personaliseren van het internet maar juist meer in de inhoud van de berichten. Anonimiteit is authenticiteit; je kunt ongepolijst, ongefilterd en onbewerkt delen wat je wilt delen. Het verschil in standpunten zou kunnen worden verklaard door commerciële beweegredenen: Google en Facebook zijn bedrijven met een waarde die zij willen vergroten, waar 4chan geen commercieel doel dient. Er is vrijwel geen sprake van advertenties, mede door het soort content dat op de site te vinden is.

We hebben gezien dat de waarde van persoonsgegevens groot is. Commerciële bedrijven verdienen geld aan deze gegevens, maar het zijn ook waardevolle gegevens voor criminaliteit. Als anonimiteit wordt verboden zal er dus een goede bescherming van deze persoonsgegevens moeten bestaan, om de hiervoor genoemde problemen te voorkomen en te beperken. Op dit moment wordt deze in Nederland verzorgd door het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP). Het CBP moet voorkomen dat bedrijven en de overheid persoonsgegevens voor andere doelen gebruiken dan waar ze voor zijn verstrekt. Als anoniem reageren wordt verbannen zal op elke website waar een gebruiker wil reageren eerst middels persoonsgegevens moeten worden geregistreerd. Als er meer websites beschikking hebben over je persoonsgegevens zal het moeilijker worden om bij misbruik vast te kunnen stellen welke website in de fout is gegaan. Daar komt bij dat het CBP nu eigenlijk al te klein is voor de hoeveelheid

⁶⁹ <http://www.techcrunch.com/>

⁷⁰ Afhankelijk van je privacyinstellingen op Facebook of Google+ zelf.

werk die ze heeft⁷¹. Ook zijn er vraagtekens bij de daadkracht van de organisatie. Het afschaffen van anonimiteit kan niet plaatsvinden voordat de persoonsgegevens van de eventuele gebruikers goed zijn beschermd.

De privacy van internetgebruikers zou ook kunnen worden bewaakt door meer te reguleren, in plaats van anonieme communicatie te beperken. Hoe de regels hiervoor op kunnen worden gesteld en door wie is problematisch, hebben we gezien. Regulatie wordt al toegepast op publiekelijke uitingen, al dan niet op het internet. Stone (2010) bespreekt enkele voorbeelden van regulatie van deze 'public speech' in de Verenigde Staten. Ondanks dat uitspraken met een lage waarde⁷² in de Verenigde Staten kunnen worden gereguleerd, heeft dit de vrijheid van meningsuiting volgens Stone nooit in gevaar gebracht. Toch pleit hij voor het behoud van zoveel mogelijk privacy online. Hij denkt dat naarmate mensen meer en langer online zijn, ze ook meer inzicht krijgen in welke informatie wel en niet waar is en ook begrip zullen ontwikkelen voor mensen die in de loop van hun online leven veranderen, ook al blijft alle oude informatie ook online staan. Een belangrijke taak voor de overheid is volgens Stone het beschermen van de privacy van de burgers, bijvoorbeeld door zeer indringende methodes van de markt die deze in gevaar brengen te verbieden. Burgers dragen wel zelf de verantwoordelijkheid om voorzichtig en discreet te zijn op het internet, om ook zichzelf zo te beschermen. Regulatie of het verbieden van anonieme communicatie zijn dus niet de enige oplossingen die worden aangedragen in de literatuur, gebruikers moeten ook leren omgaan met het medium internet.

Het leren omgaan met het internet is iets waar we allemaal mee te maken hebben gehad en waar een groot deel van de gebruikers nog steeds mee bezig is. Iedere nieuwe gebruiker begint met een schone lei en moet zijn weg nog leren vinden. Dit zien we nu vooral onder de jongeren. Deze hebben vaak geen idee wat de implicaties van hun gedrag online zijn, net zoals ik dat vroeger niet had. Een schooldirecteur uit Amstelveen zei afgelopen voorjaar in het NRC Handelsblad in een artikel over doodsbedreigingen via sociale media onder jongeren: "Ze zijn zich absoluut niet bewust van de gevolgen van hun handelingen. Dat moet je ze laten inzien.". Het leren omgaan met klasgenoten gebeurde vroeger in een afgesloten sociale kring en er werden geen archieven van bijgehouden. Toch is het internet in deze zaken niet de veroorzaker van de problemen, maar slechts een middel⁷³. Pesten gebeurde altijd al offline, maar het gebeurt nu ook online. Het leren omgaan met mensen op websites gebeurt veel zichtbaarder en is nog lang terug te lezen. Ook weten ze vaak niet wat er over hen zelf te vinden is online. Kinderen van een middelbare school in Utrecht wisten wel dat informatie op het internet ook voor anderen zichtbaar is, maar dat vreemden door het combineren van informatie veel over ze te weten komen was confronterend:

⁷¹ NRC Handelsblad (2011b; krantenartikel).

⁷² Uitspraken met een lage waarde hebben niet als primair doel om politieke discussie te voeren, verwoorden geen impopulaire ideeën of politieke standpunten en hebben vaak een "noncognitive" (je kunt het niet eens of oneens zijn over de uitspraak, deze heeft geen dergelijke waarde) effect op toehoorders. Voorbeelden van uitspraken met een lage waarde zijn: een onwaarheid die een individu schaadt, "fighting words" (beledigingen die redelijkerwijs aanzetten tot geweld), bedreigingen, obsceniteiten, commerciële advertenties, uitdrukkelijk aanzetten tot onwettelijk gedrag en kinderporno.

⁷³ Jorritsma (2012; krantenartikel).

Jongeren weten vaak beter dan volwassenen hun weg op internet, maar ze kunnen de consequenties van hun handelen niet altijd overzien.⁷⁴

Een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau stelt dat toezicht op het internetgebruik van kinderen steeds moeilijker wordt voor ouders en docenten. Kinderen hebben op steeds meer plekken toegang tot het internet. Onderzoeker Sonck ziet als oplossing:

Door het kind actief te begeleiden en duidelijk te maken hoe ver je kan gaan in het delen van persoonlijke informatie, maak je het kind weerbaar op het web.⁷⁵

Er bestaan inmiddels al vele initiatieven om scholen te helpen bij het omgaan met sociale media. Een voorbeeld hiervan is de mediaweek voor kinderen⁷⁶, die zich richt op het kinderen bewuster om laten gaan met tv en internet. Het is echter niet verplicht om hier als school iets mee te doen, als het belang bij de schoolleiding niet duidelijk is zal er weinig aan de situatie veranderen.

Dat het leren omgaan met het internet niet alleen voor jongeren geldt, wordt door Benschop (2008; videolezing) ook onderkend:

Kinderen zijn niet volwassen, juist omdat ze de consequenties van hun eigen handelingen, en zeker op termijn, niet goed kunnen overzien. Dat is de normatieve reden voor het installeren van ouderlijk gezag. Maar op het internet zijn we eigenlijk allemaal kinderen die zich niet direct iets hoeven aan te trekken van de repercussies van wat we doen.⁷⁷

In een interview met de oprichter van blog GeenStijl zegt deze dat veel gebruikers die zich ongehoord gedragen “verantwoordelijkheidsgevoel [missen]”⁷⁸. Zij noemen het verwijderen van deze ongehoorde reacties al snel censuur, zonder te beseffen wat de consequenties van de berichten voor andere mensen zijn.

Naast de positieve eigenschappen van anonieme communicatie op het internet is er ook een aantal andere tegenargumenten voor een beperking van anonieme communicatie genoemd. Deze variëren van het beschermen van de veiligheid van personen op het internet en het beschermen van persoonsgegevens tot het feit dat het internet nog een jonge technologie is en de gebruikers ermee moeten leren omgaan.

6.3. Zelfregulatie

Door de gebruikers zelf het internet te laten reguleren kunnen de negatieve gevolgen van anonieme communicatie misschien ook wel sterk worden beperkt. Daarnaast leert de gemeenschap dan zelf de problemen op te lossen. Benschop (2008; videolezing) meent dat er pas naar regels en poortwachters voor het internet moet worden gekeken als blijkt dat de gemeenschap zelf niet voor regulatie kan zorgen.

⁷⁴ NRC Handelsblad (2011c; krantenartikel).

⁷⁵ NRC Handelsblad (2011d; krantenartikel).

⁷⁶ NRC Handelsblad (2011e; krantenartikel).

⁷⁷ Benschop (2008; videolezing).

⁷⁸ NRC Handelsblad (2011f; krantenartikel).

Zelfregulatie komt op sommige plaatsen op het internet wel al voor: op Youtube kunnen de gebruikers die video's uploaden zelf de reacties hierop bewerken en op Tweakers kunnen de gebruikers de berichten van anderen met een score beoordelen. Om te begrijpen hoe zo'n zelfregulatie in elkaar kan steken zal ik de methode van Tweakers nader toelichten. Er wordt gestimuleerd goede nieuwswaardige berichten en reacties op te sturen, door een vergaand reputatiesysteem. Op iedere geplaatste reactie wordt een score getoond die initieel 0 is en opgehoogd of verlaagd kan worden door andere (geregistreerde) gebruikers van de website. Een slechte score zorgt ervoor dat het bericht standaard niet wordt getoond. Slechte scores worden typisch uitgedeeld als het bericht niets toevoegt aan de discussie of het nieuws. Gebruikers die reageren weten dat de toonkansen van hun reactie aanzienlijk wordt vergroot als ze hun reactie goed onderbouwen, extra relevante informatie geven of een onduidelijk gegeven uit het nieuwsbericht toelichten met vakkennis. Per gebruiker worden de scores van al zijn geplaatste berichten bijgehouden en staat er een gemiddelde op zijn of haar profielpagina. Op deze manier kan een gebruiker zijn reputatie verbeteren door goede reacties in te sturen, maar ook door op de andere websiteonderdelen voor de gemeenschap interessante informatie te delen. Tussen de reacties op de nieuwsberichten zien we veel reacties op elkaar en dus een levendige discussie, waarbij veel nieuwe informatie en bronnen worden aangehaald. De niet relevante berichten zijn al snel erg laag beoordeeld, waardoor bezoekers deze standaard niet zien en de discussie hier niet door vervuild raakt. Gebruikers kunnen dus respect verdienen van andere gebruikers binnen deze website door nuttige reacties te geven. Echt anoniem zijn de gebruikers niet, maar het is goed mogelijk om voor de andere gebruikers anoniem te blijven (de bijna anonieme status van de anonimiteit-identiteitschaal).

Dat we op het internet ook echt op zoek zouden zijn naar het opbouwen van goede reputaties wordt bevestigd door Brennan & Pettit (2008). Zij concluderen dat het goed mogelijk is om online een goede reputatie op te bouwen en dat we hier ook naar op zoek zijn, zelfs onder pseudoniemen. Deze zoektocht naar reputatie zal belangrijk zijn bij het stabiliseren van de communicatie en normen en waarden op het internet. De zelfregulatie die we op Tweakers zien is zelfs direct te verbinden aan reputatie: het goed beoordelen van een reactie toont respect. We zien dat een combinatie van het feit dat mensen (en dus ook internetgebruikers) op zoek zijn naar een goede reputatie en het stimuleren van zelfregulatie op basis van deze norm ook een oplossing zouden kunnen zijn van de communicatieve problemen op het internet.

In dit hoofdstuk zijn verschillende redenen genoemd om de situatie op het internet te laten zoals die is. Anonimiteit online is nodig om je mening ongehinderd te kunnen geven en deze mening is belangrijk in discussies, welke belangrijk zijn voor het vormen van de publieke opinie. Andere argumenten om anonimiteit (vooralsnog) niet te beperken variëren van het beschermen van de veiligheid van personen op het internet (tegen identiteitsfraude) en het beschermen van persoonsgegevens (tegen bedrijven met commerciële belangen) tot het feit dat het internet nog een jonge technologie is en de gebruikers ermee moeten leren omgaan. Het feit dat mensen (en dus ook internetgebruikers) op zoek zijn naar een goede reputatie kan samen met het stimuleren van zelfregulatie op basis hiervan een oplossing bieden voor de communicatieve problemen op het internet.

7. Conclusie

In deze scriptie heb ik onderzocht of, en in welke opzichten, anonimiteit het gedrag van mensen op het internet beïnvloedt en of hier gedragsregels voor moeten en kunnen worden opgesteld. Hiervoor heb ik literatuur over deze onderwerpen bestudeerd en een kleinschalig praktijkonderzoek uitgevoerd. Middels de methode van Wiener is de impact op de kernwaarden van mensen onderzocht, de rol die anonieme communicatie hierin speelt en de mogelijkheden om dit middels bestaande en nieuwe regelgeving te beperken onderzocht. Dit heeft een beeld gegeven van de verschillende gedragsveranderingen die we, al dan niet door toedoen van anonimiteit, op het internet tegenkomen en wat we hieraan kunnen doen.

Uit het literatuuronderzoek naar gedragsveranderingen op het internet is naar voren gekomen dat er in mindere of meerdere mate een aantal kernwaarden van mensen worden beïnvloed door het internet. Deze kernwaarden zijn geluk, kennis en gezondheid. De manier waarop je met de immense hoeveelheid informatie omgaat kan de kennisontwikkeling in de weg staan, evenals de verminderde kwetsbaarheid van het leven online. Geruchten kunnen (met name privé-) personen in hun geluk en gezondheid aantasten. Tenslotte kan het niet weten met wie je online te maken hebt zorgen voor irritaties, welke ook ons geluk beïnvloeden. Vervolgens hebben we onderzocht wanneer er sprake is van anonieme communicatie en of anonimiteit deze gedragsveranderingen beïnvloedt. Samengevat versterkt anonimiteit de volgende negatieve⁷⁹ karakteristieken van het internet:

- Het gemakkelijk plaatsen van valse informatie zoals geruchten.
- Het aan kunnen nemen van meerdere identiteiten (pseudoniemen).
- Het niet kunnen weten met wie je te maken hebt.
- De verminderde kwetsbaarheid van het leven.

De mogelijkheid die het internet biedt om vrijwel anoniem, of onder een pseudoniem, te communiceren maakt het plaatsen van geruchten makkelijker en maakt het moeilijker om te weten met wie je online te maken hebt. Ook neemt de kwetsbaarheid van internetgebruikers verder af naarmate ze meer anoniem zijn. Echte anonimiteit is echter niet mogelijk in deze publieke communicatie: als er wetten worden overtreden is de identiteit te achterhalen.

Daarnaast zorgen een paar andere karakteristieken van het internet, namelijk het grote publiek, de soms onvolledige context en de lange levensduur van informatie, ervoor dat de invloed op kernwaarden van mensen extra kunnen worden versterkt en ook langer duren. Het grote publiek versterkt het effect dat je vaak niet weet met wie je te maken hebt, de onvolledige context kan onbegrip en dus irritaties veroorzaken en doordat informatie mogelijk zelfs voor altijd online beschikbaar blijft, blijft oud zeer bestaan en voor iedereen vindbaar.

In de praktijk valt vooral op dat er veel op de man wordt gespeeld tussen gebruikers. Dit kan worden voorkomen door huisreglementen te hanteren, maar er zijn ook andere manieren om gedrag te beïnvloeden. Een voorbeeld hiervan is het de gebruikers kwalitatief laten beoordelen van elkaars reacties.

⁷⁹ Deze zijn negatief, omdat ze de kernwaarden van mensen aantasten.

We hebben een aantal onwenselijke karakteristieken van het internet gevonden en hebben toen gekeken naar de mogelijkheden om dit aan te pakken. Huidige regelgeving en praktijken blijken echter geen oplossing te bieden voor het beperken van anonimiteit op het internet en de negatieve gevolgen van het gedrag. Bestaande wetten zijn eigenlijk alleen van toepassing bij het plaatsen van valse geruchten. Hierbij wordt een wet overtreden en kan, dankzij het ontwerp van het internet, de gebruiker worden achterhaald en vervolgd die hiervoor verantwoordelijk is. Normen over anonimiteit, en pseudonimiteit, zijn er niet echt: er zijn zowel voor- als tegenstanders. De markt oefent wel invloed uit op de kwestie: met gerichte advertenties kan meer geld worden verdiend dan met ongerichte advertenties, maar hier is wel informatie over de gebruiker voor nodig. Deze informatie wordt beter naarmate de gebruiker meer informatie geeft en dus ook minder anoniem is. Toch zien we dat bijna anonieme communicatie nog steeds mogelijk is en dat de bestaande regelgeving en praktijken geen oplossing bieden voor bijvoorbeeld het niet weten met wie je te maken hebt. Hiervoor hebben we de mogelijkheid om nieuwe regelgeving te introduceren onderzocht.

Om nieuwe regelgeving te introduceren is er consensus nodig over wat gewenst en ongewenst gedrag op het internet is. Door de combinatie van een wereldwijde gemeenschap en het ontbreken van eenduidige definities van goed en slecht gedrag, is het opstellen van nieuwe regelgeving echter problematisch. Voor nu zie ik geen manier om voor de gehele internetgemeenschap te kunnen bepalen wat goed of slecht gedrag is en of het beperken van anonieme communicatie goed of slecht is.

Het internet heeft dus negatieve karakteristieken en anonimiteit kan deze versterken of mogelijk maken. Bestaande praktijken en regelgeving blijken niet toereikend om dit aan te pakken en het introduceren van nieuwe regelgeving is eveneens problematisch. Daarnaast zijn er ook redenen om de situatie op het internet te laten zoals die is. Anonimiteit online is nodig om je mening ongehinderd te kunnen geven en deze mening is belangrijk in discussies, welke belangrijk zijn voor het vormen van de publieke opinie. Andere argumenten om anonimiteit (nog) niet te beperken variëren van het beschermen van de veiligheid van personen op het internet (tegen identiteitsfraude) tot het beschermen van persoonsgegevens (tegen bedrijven met commerciële belangen). De vraag is of we anonimiteit überhaupt willen verbannen: niet alle communicatieve problemen zullen erdoor worden opgelost en het zou een aantal positieve karakteristieken doen verdwijnen. Wat kunnen we dan wel doen aan de communicatieve problemen en moeten we hier eigenlijk wel iets doen? Er bestaat een argument om het internet voorlopig te laten zoals het is. Het internet is een jonge technologie en misschien moeten de gebruikers er nog mee leren omgaan.

Een mogelijke oplossing voor de communicatieve problemen online is het kwalitatief laten beoordelen van reacties door de gebruikers zelf. Mensen (en dus ook internetgebruikers) blijken namelijk op zoek te zijn naar een goede reputatie. Door de gebruikers de mogelijkheid te geven een goede reputatie op te bouwen, door zoveel mogelijk kwalitatief goede reacties te geven, kun je er mogelijk voor zorgen dat de inhoud van de reacties verbeterd, maar ook dat er minder gebruikt gemaakt wordt van anonimiteit en pseudoniemen. Het opbouwen van een goede reputatie gebeurt immers niet anoniem en ook niet door veel verschillende pseudoniemen te gebruiken. Als blijkt dat dit gebruikers inderdaad stimuleert om minder anoniem te reageren zullen de communicatieve problemen nog wel bestaan, maar naar verwachting minder erg zijn.

De vraag of er een cognitieve verandering plaatsvindt bij de interactie tussen de mens en anonieme communicatie op het internet is belangrijk voor het veld van cognitieve kunstmatige intelligentie. Het internet maakt het makkelijker dan ooit om, tot op zekere hoogte, anoniem te zijn en het is belangrijk om te weten welk effect deze anonimiteit op gebruikers heeft. Ondanks dat anonimiteit de negatieve karakteristieken van het internet kan verergeren brengt het ook positieve gevolgen. Daarnaast is anonimiteit onder huidige regelgeving niet verboden en is het moeilijk om hier nieuwe regels voor op te stellen die globaal gelden. Tenslotte zijn er ook redenen om hier nog geen regelgeving op te willen toepassen: het internet is een jong medium waar de gebruikers mee moeten leren omgaan. Als er meer duidelijkheid komt over de consequenties van het plaatsen van informatie op het internet en hoe de gemeenschap dit zelf kan reguleren kunnen de problemen misschien ook wel opgelost zijn.

Bibliografie

Literatuurwerken

- Bohman, James (2008). "The Transformation of the Public Sphere: Political Authority, Communicative Freedom, and Internet Publics." In *Information Technology and Moral Philosophy*, Jeroen van den Hoven en John Weckert eds., 66-93. New York, NY.: Cambridge University Press, 2008.
- Brennan, Geoffrey & Pettit, Philip (2008). "Esteem, Identifiability and the Internet." In *Information Technology and Moral Philosophy*, Jeroen van den Hoven en John Weckert eds., 175-195. New York, NY.: Cambridge University Press, 2008.
- Bynum, Terrell Ward (2008). "Norbert Wiener and the Rise of Information Ethics." In *Information Technology and Moral Philosophy*, Jeroen van den Hoven en John Weckert eds., 8-26. New York, NY.: Cambridge University Press, 2008.
- Carr, Nicholas (2010). *The Shallows*. Londen, UK: Atlantic Books, 2010.
- Dreyfus, Hubert L. (2009). *On the Internet*. Padstow, Cornw.: Routledge, 2009. Tweede editie.
- Ess, Charles (2008). "Culture and Global Networks: Hope for a Global Ethics?" In *Information Technology and Moral Philosophy*, Jeroen van den Hoven en John Weckert eds., 195-226. New York, NY.: Cambridge University Press, 2008.
- Goldman, Alvin I. (2008). "The Social Epistemology of Blogging." In *Information Technology and Moral Philosophy*, Jeroen van den Hoven en John Weckert eds., 111-123. New York, NY.: Cambridge University Press, 2008.
- Leiter, Brian (2010). "Cleaning Cyber-Cesspools: Google and Free Speech." In *The Offensive Internet*, Saul Levmore en Martha C. Nussbaum eds., 155-174. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2010.
- Lessig, Larry (1999). *Code and Other Laws of Cyberspace*. New York, NY: Basic Books, 1999.
- Levmore, Saul (2010). "The Internet's Anonymity Problem." In *The Offensive Internet*, Saul Levmore en Martha C. Nussbaum eds., 50-68. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2010.
- Marx, Gary T. (2006). "What's in a Concept? Some Reflections on the Complications and Complexities of Personal Information and Anonymity." *University of Ottawa law and technology journal* 3 (2006): 1-34.

- Matthews, Steve (2008). "Identity and Information Technology." In *Information Technology and Moral Philosophy*, Jeroen van den Hoven en John Weckert eds., 142-161. New York, NY: Cambridge University Press, 2008.
- Moor, James H. (2008). "Why We Need Better Ethics for Emerging Technologies." In *Information Technology and Moral Philosophy*, Jeroen van den Hoven en John Weckert eds., 26-40. New York, NY.: Cambridge University Press, 2008.
- Nussbaum, Martha (2000). "Women's Capabilities and Social Justice." *Journal of Human Development* 1 (2000) nr. 2: 219-247.
- Pavlíček, Antonín (2005). "Anonymity on the internet and its influence on the communication process." Manuscript, 26-9-2005.
URL: <https://webhosting.vse.cz/pavlant/sources/Dissertation-Pavlicek-Anonymity.pdf>, geraadpleegd op 27-9-2011.
- Pettit, Philip (2008). "Trust, Reliance, and the Internet." In *Information Technology and Moral Philosophy*, Jeroen van den Hoven en John Weckert eds., 161-175. New York, NY.: Cambridge University Press, 2008.
- Prins, J.E.J. (2011). "Een recht op vergeten: Vergeet het maar?" In *Ars Aequi*, 60(11), 774-775.
URL: <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=121380>, geraadpleegd op 9-4-2012.
- Rodrigues, Ruben (2010). "Privacy on Social Networks: Norms, Markets, and Natural Monopoly." In *The Offensive Internet*, Saul Levmore en Martha C. Nussbaum eds., 237-257. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2010.
- Spinello, Richard A. (2003). *CyberEthics: Morality and Law in Cyberspace*. Londen, UK: Jones and Bartlett Publishers, 2003. Tweede editie.
- Stone, Geoffrey R. (2010). "Privacy, the First Amendment, and the Internet." In *The Offensive Internet*, Saul Levmore en Martha C. Nussbaum eds., 174-195. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2010.
- Strahilevitz, Lior Jacob (2010). "Collective Privacy." In *The Offensive Internet*, Saul Levmore en Martha C. Nussbaum eds., 217-237. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2010.

Krantenartikelen

- Jensen, Stine (2011). "“Wie zijn wij zonder camera’s?” NRC Handelsblad, 22 juli 2011, Boeken p. 6.
- Jorritsma, Elsje (2012). "Roddelen is normaal, ook over makkelijke meisjes." NRC Handelsblad, 3 april 2012, p.6.
- Zonder auteur*
- NRC Handelsblad (2011a). "LinkedIn erkent fouten in privacykwestie." NRC Handelsblad, vrijdag 12 augustus 2011, p. 27.
- NRC Handelsblad (2011b). "De privacy wordt nauwelijks bewaakt." NRC Handelsblad, vrijdag 15 juli 2011, p. 7.
- NRC Handelsblad (2011c). "“Waarom zoekt iemand informatie over mij?”" NRC Handelsblad, 22 juni 2011, paginanummer onbekend.
- NRC Handelsblad (2011d). "Risico’s voor kinderen op internet nemen toe." NRC Handelsblad, 6 oktober 2011, p. 6.
- NRC Handelsblad (2011e). "Mediaweek wijst kind de weg op tv en web." NRC Handelsblad, 2 september 2011, p. 28.
- NRC Handelsblad (2011f). "Over Nederland, het ongehoorzame land dat inmiddels ronduit grof is." NRC Handelsblad, 16 & 17 april 2011, p. 46.

Videolezingen

Benschop, dr. Albert (2008). "Weerloos tegen virtuele roddels." In *Nooit meer anoniem*, georganiseerd door Studium Generale van de Universiteit Utrecht (2008).

URL: <http://www.sg.uu.nl/2008/10/15/weerloos-tegen-virtuele-roddels/>, geraadpleegd op 08-10-2011.

Grijpink, prof. dr. mr. Jan (2008). "Identiteitsdiefstal, de toekomst?" In *Nooit meer anoniem*, georganiseerd door Studium Generale van de Universiteit Utrecht (2008).

URL: <http://www.sg.uu.nl/2008/10/08/identiteitsdiefstal-de-toekomst/>, geraadpleegd op 08-10-2011.

Poole, Christopher (2011). "4chan.org." In *SXSW Interactive Live Streaming Sessions* (2011).

URL:

<http://sxsw.com/interactive/live?channelId=cd9352c56cd84781aaf17879de88ac6b&channelListId&mediaId=c9faabb770ff4a60a069342c786e7366>, geraadpleegd op 27-10-2011.

Prins, prof. dr. J.E.J. (2008). "De meeglurende overheid." In *Nooit meer anoniem*, georganiseerd door Studium Generale van de Universiteit Utrecht (2008).

URL: <http://www.sg.uu.nl/2008/09/24/de-meeglurende-overheid/>, geraadpleegd op 08-10-2011.

Spiel, prof. dr. Christiane (2011). "Cyberbullying A new phenomenon." In *Boos*, georganiseerd door Studium Generale van de Universiteit Utrecht (2011).

URL: <http://www.sg.uu.nl/2011/10/05/boos-cyberbullying-a-new-phenomenon/>, geraadpleegd op 07-10-2011.

Websites

Bynum, Terrell Ward (2011). "Computer and Information Ethics." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, bewerkt door Edward N. Zalta. Editie lente 2011.

URL: <http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/ethics-computer/>.

Robeyns, Ingrid (2011). "The Capability Approach." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, bewerkt door Edward N. Zalta. Editie zomer 2011.

URL: <http://plato.stanford.edu/archives/sum2011/entries/capability-approach/>.

Ingram, Matthew (2011). "Google+ and the loss of online anonymity."

URL: <http://gigaom.com/2011/07/25/google-and-the-loss-of-online-anonymity/>, geraadpleegd op 26-08-2011.

Jensen, Stine (2011). "Intimiteit in tijden van Facebook en Wikileaks."

URL: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5116/Filosofie/article/detail/1866432/2011/03/28/Intimiteit-in-tijden-van-Facebook-en-Wikileaks.dhtml>, geraadpleegd op 27-11-2011.

Pefko, David (2010). "VPRO: een kamer in het verleden."

URL: <http://weblogs.vpro.nl/eenkamerinhetverleden/category/gasten/david-pefko/>, geraadpleegd op 25-11-2011.

Shoemaker, David (2008). "Personal Identity and Ethics." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, bewerkt door Edward N. Zalta. Editie herfst 2008.

URL: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/identity-ethics/>

Zonder Auteur

AD.nl (2011). "Pique is woedend."

URL: <http://www.ad.nl/ad/nl/1053/Primera-Division/article/detail/2853282/2011/08/18/Pique-is-woedend-Mourinho-vernielt-het-Spaanse-voetbal.dhtml>, geraadpleegd op 19-8-2011.

Fok.nl (2011). "VanVelzen wordt trouwambtenaar."

URL: <http://frontpage.fok.nl/nieuws/460510/1/1/100/vanvelzen-wordt-trouwambtenaar.html>, geraadpleegd op 26-08-2011.

GeenStijl.nl (2011a). "T-Mobile: slecht bereik komt door U, klant."

URL: http://www.geenstijl.nl/mt/archieven/2011/08/tmobile_slecht_bereik_komt_doo.html, geraadpleegd op 26-08-2011.

GeenStijl.nl (2011b). "Huisregels GeenStijl."

URL: <http://www.geenstijl.nl/paginas/huisregels.php>, geraadpleegd op 26-08-2011.

GeenStijl.nl (2011c). "Policy GeenStijl."

URL: <http://forum.fok.nl/rde/faq/policy>, geraadpleegd op 26-08-2011.

Huffington Post (2011). "Facebook's Randi Zuckerberg: Anonymity Online 'Has To Go Away'."
URL: http://www.huffingtonpost.com/2011/07/27/randi-zuckerberg-anonymity-online_n_910892.html,
 geraadpleegd op 26-08-2011.

Nuij.nl (2011). "Mourinho verbielt het Spaanse voetbal."
URL: <http://www.nuij.nl/sport/mourinho-vernielt-het-spaanse-voetbal.13385301.lynkx>, geraadpleegd
 op 26-8-2011.

Telegraaf.nl (2011a). "Huisregels Telegraaf."
URL: <http://www.telegraaf.nl/reacties/huisregels/>, geraadpleegd op 19-8-2011.

Telegraaf.nl (2011b). "Pique hekelt Mourinho."
URL:
http://www.telegraaf.nl/telesport/voetbal/buitenlands/10386813/_Piqu_hekelt_Mourinho_.html,
 geraadpleegd op 19-8-2011.

Tweakers.net (2011). Geen titel.
URL: <http://tweakers.net>, geraadpleegd op 19-8-2011.